

360363
1011010

საქართველო

უკრნაღ „ჯეჯილისა“

I სურათი. ფრინველებთა მეჯლისი	386
II ზარმაც ვანოს, ლექსი გ. ქუჩიშვილისა	387
III მუსიკის მოყვარული კატა, კუდრაჭასი	389
IV დედოფალა (ანუ სინდიაფალა) ბიკოვიდან	390
V ჯანიკო, პატარა მოსწავლის წერილები. შიხ. ბა- ჭრაშვილისა	392
VI წყაროს სიმღერა. ლექსი ი. სიხარულიძისა.	393
VII თინა როგორ ჩაუვარდა ტყვეთ ავაზაკებს. (გაღ- მოკეთებული) ტასოსაგან.	401
VIII პატარა ტარიელი, (გაგრძელება) ალ. ნათაძისა	411
IX სპილოს დღიურიდან, შემდეგი იქნება (თარგმანი) ანიკასა	418
X წვრილმანი: გამოცანები, ზმა, ანაგრამა, აკროს- ტიხი, რებუსი, ხალხური ლექსები და სხვა.	423
XI მუხა, ლექსი შიხ მღვიმელისა	426
XII ორი ძმა. დასასრული (თარგმანი) ირაკლი ფერაძისა.	427
XIII პირველ-ყოფილი ადამიანის ყოფა-ცხოვრება. (და- სასრული) გაღმოკეთებული) იტა ნაკაშიძისა.	434
XIV მოკლე ცნობები თვალთ უჩინარ ცხოველთა და მცენარეთა ცხოვრებიდან (უმარტივესი ცხოველე- ბი) ივ. თაყაიშვილისა	443
XV მამა ფენელონი მეჯლისის ესწრება. ფრანგული- დან ან. წერეთლისა.	449
XVI მტკვრის სათავე, კოროხი და თამარ მეფე. მგზავ- რის დღიურიდან—ილ. ალხაიშვილი.	452
XVII ამბავი ერთი კაცის ცხოვრებისა (თომა ალვა ედისონი). შემდეგი	460

ჯეჯილის 1913 წლის ხელის მომწერლებს

საჩუქრათ დაურიგდებათ

დასურათებულ წიგნი.

ჩვენი მუშაობები

საქართველო ნახატებიანი
ქუჩნალი.

იზარდ მწვანე ჯეჯილო,
დაპურდი, განდი ყანაო..

ი. დ.

ივლისი და აგვისტო, 1913

◆ **სელიწადი მეოცდაოთხე** ◆

თ ბ ი ლ ი ს ი
ელექტრომბეჭდავი „ზრომა“, მუხრანის ქ. № 12.
1913

147

ფრინველებთა მეჯლისი.

ზარმაც ვანოს!

(ჩემს ძმისწულს ანო ჩხეიძეს).

დე ვანო! ადე, ადე!
ნუ ზარმაცობ! კმარა ძილი!
ადე ჩქარა! ერთხელ კიდევ
გადიკითხე გაკვეთილი!

შეხე ციდან ვით გიღიძის
მზე სსივ-წამწამ გადმოსრილი!
შენც წამოხტე, მიესაღმე
მერცხნალივით ფრთა-გამლილი.

შეხე თედოს, ობოლ თედოს,
ელალება მინდვრათ სბორებს;
ელალება და თან გულში
ანაბანას იმეორებს.

დე და ღამე შეუსვენარს
უბით დააქვს დედა-ენა;
კითხულობს და ნახირს უვლის,
არ არსებობს მისთვის ლხენა.

შენ კი, ჩემო ბიჭუნია,
გასწნილი გაქვს სკოლის კარი,

შენზე ზრუნავს დედამა და
 მასწავლებელ-წინამძღვარი.

მაშ, ბეჯითათ ჩემო ვანო,
 გახსილე ორივე თვალი;
 გულის უური! გულის უური,
 თუ ცსურს კარგი მოძალებლი!..

გ. ქუჩიშვილი.

მუსიკის მოუვარული კატა

რთ ინგლისელის ოჯახში უცნაური კატა ჰქვანდათ. მას სიმღერა და მუსიკა ძალიან უყვარდა. გაიგონებდა თუ არა სიმღერას, ან როიალზე დაკვრას, მაშინვე გაექანებოდა და მოძღერალის, ან დამკვრელის, ჰირს დანირ დასკუპდებოდა.

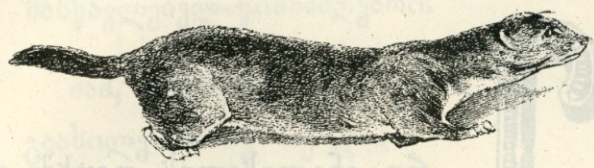
ერთ ბავშვს წესათ ჰქონდა რამდენიმე საათი დღეში დაეკრა. კატა იმ დროს გვერდიდან არ შორდებოდა, უურს უგდებდა. როცა დაკვრას გაათავებდა, კატა კნავილს მოჰქვევებოდა. თუ უურადლებას არ მიაქცევდენ, შესტებოდა როიალზე და დაიწეებდა სირბილს.

ამ კატას ვეელაზე მეტათ ერთი სიმღერა უყვარდა და გაიგონებდა თუ არა ამ ხმას, საცა უნდა უოფილიუო, უბალ გაჩნდებოდა. მას უყვარდა კიდევ თავის ჰატრონის სიმღერა. შესტებოდა მუსლეებზე, დაუწეებდა ლაქუს და ღრუტუნს, როცა მოძღერალი განუძებოდა, კატა ალერსით მოუვევებოდა ნიკაპზე ცაცუნს.

კულრაჭა.

ბიბლიოთეკის მისამართი

დედოფალა *

სოველები ძალიან უყუ-
ვარდა მამა ჩემს. მას
უოველთვის ჭეხვდა ჰა-
ტარს დათუნია, რომე-
ლიც თვითონ რმით
გამოეკვება, ან შეჩვე-

ული ძგლის ბელი, ან ზღარბი (ბუწვი), რომელიც ესო-
ძი არსეინათ გაწოლილი იყო სოლმე. მაგრამ უველასე
ქეტათ მამას მეგობრათ ჭეხანდა დედოფალა—ეს გრ-
ძელი, წვრილი, ჰაწაწა ნადირი, ბეწვიანი კუდით,
წვეტიანი დინგით და ჭკვიანი ცოცხალი თვალებით.
დედოფალას ისე უყვარდა მამა-ჩემი, რომ არა შორ-
დებოდა. რაც უნდა საქმეში უოფილიყო ის ან მხარ-
ზე უჯდა მამა-ჩემს და ან მის ხალათის განიერ სა-
ხელოში ძვრებოდა. ღამე მის ქვეშაგებს არ შორ-
დებოდა.

ზამთარში მამა-ჩემი ხშირათ დადიოდა აქეთ იქით.
მას ჭქონდა კარგათ მოწუობილი ჩასაჯდომი, რომელ-

*) იმერეთში სინდიაფალას ეძახიან.

შიაც უსათუოთ მამასთან ერთათ მოიკაღათებდა ხოლო მე დედოფალაც.

მეზავრობის დროს დედოფალა მიიძალებოდა ან მამაჩემის ქურქის სახელოში და ან ჩასაჯდომის ღრმა ჰარკში.

ერთხელ ჩასაჯდომი გზაში გატედა. ძლივს-ძლივობით სადგურამდის მიათრიეს და იქ დატოვეს. მამაჩემი კი სხვა ჩასაჯდომით გაუდგა გზას. ეს ამბავი მოხდა ღამე და მეორე ჩასაჯდომში რომ ჯდებოდა, დედოფალა სულ დაავიწედა. კარვა შორს რომ გაიარეს, მამაჩემს ხოლო მაშინ მოაგონდა დედოფალა.

უკან დაბრუნება აღარ მოხერხდებოდა. ძალიან დანანდა, მაგრამ რას გააწეობდა. მამაჩემს ქალაქში ერთი კვირა მოუგვიანდა და მეორე ისევ დაბრუნდა. საქმის დროს ისე ვერ ამჩნევდა თავის საუვარელო ჰაწაწა ნადირის დაკარგვას, გზაში კი ძალიან შეწუხდა. წარმოიდგინეთ რანაირათ გაეხარდა მამაჩემს, როდესაც სადგურზე ჩაჯდომისას თავის ჩასაჯდომში იკრძნო, რომ კისერზე უცაცუნებდა მისი საუვარელი დედოფალა. თურმე დედოფალა მთელი კვირა დამალული ეოფილა ჩასაჯდომში და ახლა განხარებული მამას კისერზე ესვეოდა. რითი იკვებებოდა ამოდენა ხანი — არ იცოდენ. უსათუოთ სადგურზე ბევრი კვერცხი დაიკარგებოდა და ბევრი თაგუებიც გაწეებოდენ — ამ დროის განძავლობაში.

(ბიკოვიდან)

ჭ ა ნ ი კ ო

(პატარა მოსწავლის წერილები)

ჩემო საუყარელო დეიდავ!

ერ წარმოიდგენ რა ძღვომარეობაა ში ჩამაყენა დიდედამ. გუშინ, როგორც დაუბრუნდი სასწავლებლიდან საჩქაროთ მოუსთხოვე სადილი, რადგან ძლიერ მშიოდა. საუხშე წადებული მქონდა, მაგრამ მივეცი ჩემს ამხანაგ დათიკოს, რომელსაც ვახშამიც არ ეჭამა, არა ჭქონოდა, საბრალოს, შინ არასფერი და ჩემი საუხშე მას სიამოვნებით უთავაზუ.

როდესაც სადილს შევექცეოდი დიდედა კვერდით მიჯდა, დაჯინებით შემომცქეროდა, თითქოს სურდა, მხედველობას მოკლებულ თვალებით, კარგად გაერჩია ჩემი სახე.

— ეს მამალი როგორ ჩაუყულა, თითქოს კვერცხს სდებდეს, წამოვიძახე მე.

— ნეტავ დასდებდეს და!!?

— დიდედავ! მოზრდილა კვერცხს დასდებს?

— არა! ძლიერ პატარას.

— მამ რად ნატრულობ?

— ეჭ, შენ არ იცი, დაიწყო ჩლიფინი დიდედამ,

მამალი რომ კვერცხს დასდებს შიგ მარგალიტის თვალი იქნება, ამ მარგალიტით რასაც ინატრებ, ეოკულივე ატისრულდება.

როგორც გავათავე სადილი იმ წამსვე მივარდი მამალთან. ადგა, ამაყათ შექმოსძახა „ეიუელიუო“ და აიწინიდან გადაფრინდა.

მამლის კვერცხის ამბავმა გონება ამიძღვრია, ძილიც დაძიფრთხო, ჩემი სურვილი იყო რაც შეიძლება მალე მეპოვნა მამლის კვერცხი.

— აბა, დათიკო! ამ გამოცანის გამოევანაში დამეძახრე და იკეთს რასმეს გასწავლი, რომ შენი სიღარიბე წეაღმა წაიღოს,— ვუთხარ დღეს დათიკოს გაკვეთილის დროს. საბრალოზე ისე იმოქმედეს ამ სიტუებმა, ისე აუძღვრიეს იმასაც გონება, რომ რთულ გამოცანას კი არა-ერთხელ ერთი რამდენი არისთქო, რომ გეკითხა, ვერ გიპასუხებდა. გაკვეთილის შემდეგ ეველა ბავშვები ჩემ წინ მოგროვდენ და განცვიფრებით მისმენდენ მამლის კვერცხის ამბავს.

— სიცრუე იქნება— წამოიძახა ერთმა ბავშმა.

— მასწავლებელს შევეკითხოთ?

მასწავლებლის ფერმკრთალ ტუჩებზე ოდნავ ღიმილი გამოინატა.

— ვინ გამცნოთ ეგ ამბავი?

— დიტომ.

— ეგ სიცრუეა, ბავშვებო! შეუძლებელია მამალმა კვერცხი დასდოს. აი თქვენი ძვირფასი მარგალიტი— გვითხრა მან და წიგნი გვიჩვენა.

ეკეთი უბედურება შემამთხვია საუვარელმა დიდუ-
დამ. დეიდა! მე ბეჯითად ვსწავლობ, მხოლოთ ანგა-
რიში მიძნელდება, მაგრამ ძალე გავიწვრთნები. ფიქ-
რი ნუ გაქვს კარგათ ვისწავლი, მედამ მასსოვს დე-
დის უკანასკნელი სიტყვები: „ისწავლე ბეჯითათ,
საუვარელო შვილო, და დედის ძელები სიამოვნებას
იგრძნობენ ცივ სამარეში“. ვისწავლი, ვისწავლი
ჩემო დეიდავ! შენი დიბო!

ჩემო საუვარელო დეიდავ!

ვიმ, რა მშვენიერი დილა იყო! ნელი სიო საა-
მურათ არხევდა ვვაგილებზე ცვარნამს და მსუბუქ
ფრთებით, მთის კალთებზე გაწოლილ ნისლს ძაღ-
ლა ცის სივრცეში იტაცებდა. ვით ნაკადული მედი-
დურათ დაეშვნენ მთის მწვერვალიდან მზის ცქრიალს
სსივნი. ვიმ, რა საამური დილა იყო. მე კი, ძვირფა-
სო დეიდავ! ბევრი ვიტყრე, გული მომიკლეს ბოროტ-
მა ბავშვებმა, ბევრი ცრემლი დამაფრქვევიანეს.

ვიდრე მასწავლებელი მოვიდოდა თავისუფლათ
დავრბოდი ეზოში. სკოლის გვერდით გზაზე გამჩ-
ნდა ებრაელის ბავშვი, გადაუცვივდენ უფროს გან-
ყოფილების მოსწავლენი, შეუკრეს გზა — აჰ, შე ურია,
შე ურჯულა! შესძახეს ერთხმათ და წამოესივენ სა-
ბრალო ებრაელს.

— ვაიმე! ნუ მომკლავთ! სასოწარკვეთილი ხმით.
წამოიძახა საბრალომ და ღონე მიხდილი ჩაიკეცა.
ვერ გაუძელ ამ საძინელ სურათის ცქერას, თავდა-
ვიწეებით შევიჭერ ბავშვების ბრბოში.

— არ გებრალლებათ? რისთვის სცემთ?

ერთს მხარეს, როგორც იქნა, გავანთავისუფლე გზა. ამ შემთხვევით ისარგებლა საბრალლოდ და გაიქცა. ებრაელი გავანთავისუფლე, მაგრამ ჩემი თავის იმედი ამაო იყო, მომცვინდენ და დამიწყეს ცემა.

— კარგი! თავი დავანებოთ, თორემ დაგვაბეზღებს ეგ აბეზარი...

ჩამომშორდენ... ჩამოვჯექე ჭანდარის ხის ძირას და მოვევევი ტირილსა. ურადლებას არვინ მაქცევდა...

დეიდავ! ეველს ბოროტი გულისა არ არიან, განსაკუთრებით ჩვენთან მოსწავლე ჰატარა ჯანიკო. ის ისეთი გულკეთილი, ისეთი მოსიყვარულე არის, რომ ვერ წარმოიდგენ რა რიგ მიუვარს. როგორც დამინახა მოვიდა ჩემთან, ცხვირსასოცით ამომშვინდა ცრემლები და მითხრა:

— ნუ სტარი, დიტო!

— ღმერთო! რა ღრმათ ჩასწვდენ მისი ნახიხმები ჩემს გულს, დავესსენ ტირილს, ჩაკვიდე ხელი ნახ თითებში და ერთად წავედით ევაგილების საკრეფათ, გვსურდა შეგვეკონა იის თაიგული და მასწავლებლისთვის მიგვერთმია, მაგრამ როდესაც ძაფით ვკრავდით გამოირბინა ერთმა ბოროტმა ბავშვმა და ხელის დაკვრით დაგვიბნია მთელი ევაგილები. კვლავ ცრემლებით ამევსო თვალები. მსურდა მეტირნა, მაგრამ ჯანიკომ ჩამკიდა ხელი და მითხრა:

— ნუ დაღონდები ჩემო დიტო, წავიდეთ სკოლაში.

მასწავლებელი მოსული დაგვხვდა. დამნაშავე

ბავშვები ფერმკრთალი იდგენ სასჯელის მოლოდინში, ეგონათ დავაბეზღებდი მათ, მე მოკრძალებით მიუხედავად მასწავლებელს და ჩემს ადგილზე დავჯექ. ცუდათ ხომ არ მოვქცეულვარ, ჩემო დეიდავ? რომ დამებეზღებინა მასწავლებელი დასჯიდა მათ, მაგრამ ამით მე რა მომეძატებოდა! ბავშვებს მტრათ გავიხადიდი, განა! მოგიკითხა დიდებამ, საუვარელო დეიდავ!

შენი დიდა.

ჩემო საუვარელო დეიდავ!

სკოლაში წასვლის წინ, ლოცვის დროს ადარ ვევედრები ღმერთს სწავლაში ბეჯითი და ნიჭიერი გამხადოს. არა, ჩემო დეიდავ, ესლა როდესაც მუსლიმოდრეკით ვდგევარ ხატის წინ, ჩემი ტუჩები მხოლოდ ამას ჩურჩულებენ: განჰკურნე საბრალო ჯანიკო. გთხოვ, ვევედრები ღმერთო, ძაღვ დავკვიბრუნო სკოლაში ჩვენი საუვარელი ჯანიკო. ვერ წარმოიდგენ რა რიგ ძაღონებს ჯანიკოს ავადყოფობა, სასწავლებელშიაც უნაღისოდ დავდივარ.

დღეს მასწავლებელთან ერთად ვიყავი ჯანიკოს სახლში, თან წავიღე მშვენიერი თაიგული ევავილები. საცოდავით მოკრუნხული წევს, დიდრონი თვალები ჩაღრმავებია და მძიმრათ გამოიურებიან, მის ნახ ტუჩებს უსიამოვნო ლურჯი ფერი გადაჰკვრია. ენას ოდნავ ამოძრავებს, სუნთქვა უკუბდება. თავით უხის საბრალო დედა და ძაღულათ აფრქვევს ცრემლებს.

— მოხველი ძვირფასო მასწავლებელო? მოიუვანე ჩემი მეგობარიც! გამაღობთ! ძრეელ მენატრე

ბოდა თქვენი ნახვა. ეგ თაიგული მე მომიტანე? გა-
შაღე და მოჭყინე ჩემს ბალიშზე.

ათრთოლებული ხელით მოვაუოლე ევაჯილები
ირგვლივ მის თავს. ღმერთო! ღმერთო! მომაგონდა
იესოს სახეც, ეკლის გვირგვინ ქვეშ, ვერ მოვითმინე,
ცრემლები მომსკდა ნაკადულივით. წამოსვლის დროს
შევაძინე მის გამხდარ ლოყებსედაც წამოცურდა ნელ-
ნელა ობოლი ცრემლი.

— ბატონო მასწავლებელო! ძაღე მორჩება ჯა-
ნიკო? დავეკითხე გსახე.

— აბა რა გითხრა, ბავშვო! ძნელია! ძნელია
მისი მორჩენა.

— განა ყოვლათ შემძლებელი ღმერთისთვის
ძნელია მისი მორჩენა?

— წადი შინ, ბავშვო, მონახე შენი ტოლნი და
ითამაშე.

— ჩემო დეიდავ! ვერ ავასრულე მე დღეს მას-
წავლებლის ბრძანება. როდესაც შინ დავბრუნდი თა-
მამობის ნაცვლათ მუსლ მოდრეკით დავემსვე ჩატის
წინ და მღუღარე ცრემლებით ვლოცულობდი.

ღიგო.

ჩემო საუვარელო დეიდავ! ჯანიკო გარდაიცვალა.
ამ ამბავმა ეგელანი შეგვაწუსა. ჩვენი მასწავლებელიც
აატირა.

— ბავშვებო! გამოგვაკლდა საუკეთესო ბავშვი,
ჩვენ ვაღდებული ვართ მივაცდილოთ ის სამარეძდის
და ვანუგეძოთ მისი ბედკრული დედა. ასე გვითხრა

მან. — ესლან თქვენთან მეცადინეობის თავი არა მაქვს. დაჭკრიფეთ მინდორში ვეავილები და მოიტანეთ, იმ ვეავილებით შევამკოთ ჩვენი ჰაწია მეგობარი.

უველანი გაიქცენ, დაცარიელდა სკოლის დარბაზი, მარტო მე დავრჩი.

— შენ რად არ მიხვალ, დიტო?

— ბატონო მასწავლებლო, მე მინდა გთხოვოთ... დამიწერეთ ორიოდ სიტყვა კუბოზე წასაკითხათ, როგორც იცინა უოველთვის...

— კარგი! კარგი.

—

მშვენიერი გვირგვინი დასწნა მასწავლებელმა...

წავედით უველანი ძვირფასი ჯანიკოს დასამარხათ. ჩვენი მოძღვრალთა გუნდი სევედიანი ხმით გალობდა. შიშის ჟრუხანტელს ჭკვრიდა ირგულივ ჯანიკოს დედის მწარე ქეთინი. ფრინველებმაც კი შესწვიტეს მხიარული ჟრიაბული.

— აბა, წაიკითხე შენი სიტყვა!

„უღმობელო სიკვდილო!“ ამოვიძახე და ხმა ეელში ჩამიწედა, ძალა აღარ შემწევედა გამეგრებულებინა, იქვე ჩავიკეცე და ხმა-ძალდა ტირილი დავიწეე. აღარ მიუურებია ჯანიკოს დასაფლავებისათვის, წამომიყვანეს სასკლში.

ჩამოდი ამ საფხულს მაინც ჩვენთან, ჩემო დეიდავ! დიდება ძალიან მოძღურდა და გვერდით საუვარელი არაუინა შეავს, რომ დედობა გაძიწიოს.

დაგიკოცნი ხელებს და მოგელოდები.

შენი დიტო.

(დასასრული)

მის. ბოჭორიშვილი.

წუაროს სიმღერა.

თისა შვილი ცელქი წუარო
 მთის მკერდიდან ლაღათ მოსჩქევს,
 მოხსრიალობს, მოცქრიალობს,
 ირგულივ ფანტავს კამკამა შხეფს,
 მისტის, მირბის... თანაც მდელას

გოლჯით დამწვარ-მონაწეურებს
 თავს ევლებს, ტუჩს უგრილებს,
 შკების ცრემლებს მკერდს აპკურებს;

თან იმღერის: „მთის წიაღში
 დავინახე, მოვჩქეფე ლაღათ,
 რომ შირს ბარი გავალვიძო,
 ავაუვავო, შევქმნა ბაღათ;

როს დილის ჟამს დანამული
 მდელი ცისკარს ღიმილს სტაცებს,
 და ევაჯილებს მზისა სხივსე
 ნამთ ცქრიალი აწარმტაცებს;

როს ნიაჯი გაიღვიძებს,
 ფრთებს შეარხევს, ჩამიქროლებს,
 ჰირს დაიბანს ჩემს ტალღებში,
 ემბახს ფრთებით ამიქროლებს;

— ავტოკადები, ვიწეებ ჩხრიალს,
 მიკიფანტავ გზა-გზა წინწელებს,

მხეს მოკრძალებით ვუძღვნი საღამს,
 დაუგოცნი სხივთ-ნაპერწკლებს,
 და შეუძასი: მხევე, დიადო!

შევაერთოდ ღონე, ძალი,
 მე სნულს მდელოს უხვად მოვრწევ,
 შენ დაბუგე ნარ-ეკალი.

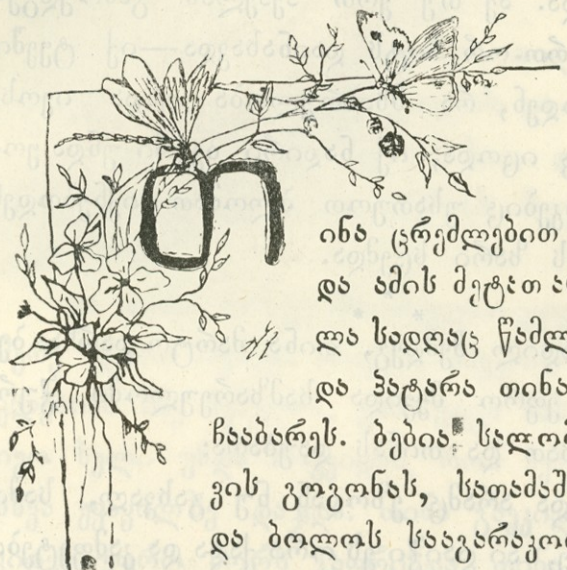
მაშვრალს სულ რომ არ სტანჯავდეს,
 არ უხდენდეს ნათესს, ენას,
 ნიავიც ჩვენ ხელს შეგვიწუბოს,
 ენას ქროლვით ეტევის ნანას“!

ასე მღერდა ცელქი წყარო,
 არე-მარე უგდებდა უურს.

ი. სინარულიძე.

თინა რომორ ჩაუვარდა ტყვეთ ავაზაკებს.

(გადმოკეთებული).

ინა ცრემლებით იღვრებოდა. დე-
და ამის მეტე თარ მოძორებინ. ან-
ლას სადღაც წამლობისთვის წავიდა
და ჰატარა თინა ბებია სალომეს
ჩაბარეს. ბებია! სალომე ამშვიდებდა თა-
ვის გოგონას, სათამაშოებს ჰჩირდებოდა
და ბოლოს საავარაკოთ გაემკვსავრენ.

თინა რომ მიიყვანეს ახალ ბინაზე
ცოტა გამოცოცხლდა. ავარაკი მშვენიერ ადგილზე
იყო ამართული, სძირი ტყე გვერდით ედო. სამი ჰა-
ტარა ლამაზი ოთახი სამხარეულოთი იყო გარმე-
მორტყმული ღობით.

ბებია სალომეს მოსამსახურეთ ჰყავდა მოხუცე-
ბული ქალი ეფრო, რომელიც მთელი დღე მუშაობდა:
სადილს ამზადებდა, ჰკვიდა, სწმენდავდა, უვლიდა მოუ-
ძლურებულ და ავანთყოფ სალომეს და თვალ-ეური
ეჭირა—თინა ესოს არ მოძორებოდა, შორს არსად
წასულიყო.

ჰატარა, ექვსი წლის თინა ჯერ კმაყოფილი იყო
ავარაკით, გულს იჯერებდა ესოში თამაშობით, თა-
ვის დედოფლებს სუსულებს უშენებდა, ასეირნებდა მათ,

ბაღებს უკეთებდა, შიგ ხეებს რგავდა. ძაგრამ ძაღვე მობესრდა ამ გვარნი დროს გატარება და სულ ტუი-კენ გაიუწრებოდა. აქ თუ ერთ ზეჰელას გამოუდგებოდა, აქ თუ ერთ-ორ ჩიტს დაინახავდა — იქ ტუეში რამდენი იქნებოდენ, რა მხიარულობა უნდა იყოს. მართალია ისიც იცოდა, იქ ნადირი ბევრი უნდა ყოფილიყო, ავასაკებიც უსათუოთ ბლომათ იქნებოდენ და ბავშვს შიშის ზარი სცემდა.

* * *
 ერთსელ, სადილ შეძდეკ, თინა მარტო დარჩა. ბუბიამ დაიძინა, ეფრო შევიდა სამხარეულოში ჭურჭლის დასარეცხათ და თინას დაუბარა:

— არამც და არამც ესოდან ნუ გასვალ, საშიშია, აქ ითამაშე, აი დაიჭი ეს ორი ქადა და კამფეტები. თინა დაჯდა ღობის ძირას და მოჭევა დედოფლის მორთვას.

ამ დროს ღობეს მოუხანლოვდა ერთი ჰატარა ბიჭი, მას მხარსე უჯდა ერთი ცუცქნა მაიმუნი.

— ჰატარა ქალბატონო, მაიმუნს ვათამაშებ, ორიოდ გროძი მახუქე.

თინას გაეხარდა, მაშინვე გაუწვდინა ვერცხლის შაურიანი. ბიჭმა ჩამოსვა ძირს მაიმუნი, დაიწყო სიმღერა და მაიმუნსე მობმულ თოკს აქეთ-იქით სწევდა. მაიმუნი მოჭევა სტუნვას და ცეკვას.

თინას მოუნდა მაიმუნის ახლო ნახვა და გამოვიდა ესოდან.

მაიმუნი ძალიან ლამაზი, ჩუმი და მოაღერსე იყო. თინას ხელიც კი გაუწვდინა გამოხატოსოვრათ.

ბიჭმა მადლობის ნიშნით თავი დაუკრა, მაიმუნი შეისვა ისევ სურგსე და გაუდგა გზას.

თინა დარჩა ღობეს * * * გარეთ, დიდხანს გაიუწებოდა აქეთ იქით, ბოლოს გაიღიმა და თავისთვის თქვა:

— მერე რა არი აქ საშიში... დახეთ, აქ რამდენი უვაჟილები უოფილა. ბებიას მოუკრეფ, როგორ გაეხარდება!

და თინა მოჭკვებ მხიარულათ უვაჟილების კრეფას. მერე უცბათ თვალი მოჭკრა მძვენიერ უვითელ წინწყლებიან შავ ჰეჰელას. გამოუდგა მას დასაჭერათ. ის იყო ხელა, უნდა მოეკიდნა, რომ ჰეჰელა აფრინდა და სხვა უვაჟილსე დაჯდა. თინა გაეკიდა ჰეჰელას, ის კიდევ უფრო შორს გაფრინდა. თინა თავს არ ანკბებდა, ისე რომ ას ნაბიჯსე მოძორდა თავის ავარაკს.

თინამ მიიხედა უკან, მათი სახლი ისევ მოჩანდა, რისა უნდა შეშინებოდა და განაგრძო ჰეჰელას დევნა.

ბავშვი უკვე ტეჰეში გაჩნდა. უცბათ მოესმა რაღაც შრიალი. თინა შიშით გაძრა...

ბუჩქებიდან გამოვარდა ნაცრის ფერი დიდი კურდღელი და ეურებ აცქვეტილი შედგა მის წინ.

კურდღელი დააცქერდა თინას, მერე თითქოს რაღაც გაიფიქრა, ეურები შეიბერტვა და წუნარით, ლახლახით გაუდგა გზას.

— მე მუხატეჰება, უსათუოთ აქ ახლო-მახლო სორო ექნება, მისი ოჯახი იქ იქნება.

კურდღელი ჯერ ნელახელა მიდიოდა, თინას

თვალს არ ამორებდა, მერე ფეხი აუჩქარა, თინა გა-
 მოუდგა...

კურდღელს შეეშინდა, მოჭკურცხლა და მერე ისე,
 რომ მის კვალი აღარ ჩანდა.

თინა საშინლათ მოიღვლა, ოფლი წურწურით
 ჩამოსდრიოდა შუბლზე.

— საძაგელი კურდღელი! აკი არ მოძღვალა!
 თქვა გულანაკლულათ თინამ.

* * *
 თინამ გარშემო მიიხედ-მოიხედა, შეშინდა. მათი
 სახლი აღარსადან მოჩანდა. მის გარშემო ბუჩქები
 და ხეების მეტი არა იყო რა. სიჩუმე სუფევდა. მო-
 ისმობდა მხოლოდ ფოთლების შრიალი და შორიდან
 ფრინველების ჭიკჭიკი.

თინა შედგა ერთ დიდ მუხის ძირას, თვალზე
 ცრემლები მოადგა, ხმა ძალღვივ დაიწყო ტირილი,
 მერე უვირილს მოჭკუვა:

— ბებიაჲ, აი ბებიაჲ! სადა ხარ ჩემო ეფრო,
 მადრი ჩემთან!..

თინა უფრო შეშინდა, როდესაც უცბათ ხის ტო-
 ტების ტაკატაკუცი მოესმა, ვიღასიც სუნთქვა და
 იმავე წამს სიდან ვიღაც ჩამოხტა, თინასთან მივიდა
 და სასტიკათ შეჭკვირა:

— დაჩუმიდი შე უბედურო! არ გაგვიგონ, არ გვი-
 ზოვონ!

თინა შიშით კანკალმა აიტანა, ხმა ჩაკმინდა. მო-
 ისედა, მის წინ იდგა წითელი წოწოლა ქუდით, ემაწვი-
 ლი, ხელში ეჭირა ვერცხლის ფეროვანი ხმალი და
 მხარზე თოფი ჰქონდა გადაკლებული.

თინამ ძლივს მოახერხა წამოეძახა: ვინა ხართ?
 — მე განთქმული ავაზაკი საიდრალი ვარ! ნუ
 სტირით,—არ გაგვიგონ! თქვენ ახლა ჩემი ტუვე ხართ.

თინა შეკრთა, დაიწია უკან, მერე ცოტა დამშვიდ-
 და და თქვა:

— თქვენ ავაზაკი ხართ? ეგ შეუძლებელია!..

— მე ნამდვილათ ავაზაკი ვარ, საიდრალი! შეუ-
 ზოვრათ წამოიძახა ემაწვილმა,—და აი აქ, ამ მიერუ-
 ებულ ტუეში, ამ ხეზე ვცხოვრობ!

— მაგას რას ამბობთ! ხეზე ცხოვრობთ? გაკვირ-
 ვებით დაეკითხა თინა—მერე დიდი ხანია რაც მაგ
 ხეზე ცხოვრობთ?

— არა... დიდი ხანი არ არი... შეკრთა ავაზა-
 კი—მე აქა ვარ... დღეს დილიდან... სახლიდან გა-
 მოვიქეცი, მომბეზრდა გაკვეთილების მომზადება, ამო-
 ცანების გაკეთება, სწავლა... აქ კი თავისუფლათ ვი-
 ცხოვრობ, არაფერს არ გავაკეთებ... დავეცემი ხოლმე
 გამძლე-გამომძლეებს... აი, დღეს ხომ შენ ჩაგი-
 გდე ხელში.

თინა თრთოდა, შიშით აქეთ-იქით გაიურებოდა.

— მერე რას მიხამ? გრძალვით წაიბუტბუტა
 თინამ.

— მე შენ გაგცარცვამდი, მოგკლამდი... მაგრამ
 მებრალეები. ეს არი ახლა ხომ გადაგარჩინე სამინელ
 ნადირს... ხედავ, რა მოწეალე ვარ! დეე, იცოცსლე,
 ჩემი ამხანაგი გახდი. მე შენ მუარველობას გაგიწევ...
 უჭ... რა ნაირათ მომძივდა..

თინას მოაგონდა, რომ ჯიბეში ქაღები უწევია.

— თუ გნებავთ, უთხრა მან მორიდებით, — ქაღას მოგცემთ.

— მოძე... მოძე ჩქარა... გასარებული წამოიძახა „ავასაკმა“.

— მე კამფეტებიცა მაქვს.

— ეგეც მოიტა... ჩვენ მძვენინვრათ ვისადილებთ. ემაწვილები დასხდენ მუნის ქვეშ და მოჭევენ ჭამას.

— თქვენი აგარაკი სად არი? ჰკითხა თინამ.

ავასაკმა საიდ-აღიმ მედიდურათ მხრები აიწია.

— რა აგარაკს კითხულობ! ჩემი ბინა შორს არის, ათასი ვერსტის სიშორეზე. მე დილიდანვე წამოველი, ათასი ვერსტი გადავიარე და გავჩნდი აქ, ამ გაუვალ ტყეში, ეველასავან მოძორებული.

თინამ თვალები დააჭყიტა...

— როგორი ჩქარი და ბევრი სიარული გცოდნიათ, თქვა მან, — მე რომ ბაღში ცოტა გავიქცე, მაშინვე დავიღლები! მერე არ გეშინიანთ აქ რომ მარტო ხართ?

— მე თავის დღეში არაფრისა არ შეშინებია. დიდგულათ მიუგო ავასაკმა საიდ-აღიმ.

სადილ შემდეგ ჰატარა „ავასაკი“ და მისი „დედოფალი“ მოჭევენ თამაშობას, დარბოდენ, ერთმანეთს იჭერდენ. მერე „ავასაკი“ აცოცდა ხეზე და უჩვენა თინას როგორ მარდათ სტოდა ერთი ტოტიდან მეორეზე სწორეთ თრითინასავით.

ემაწვილები ძალიან მხიარულობდენ. დრო სისწრაფით გარბოდა:

მზე ჩავიდა, დასავლეთიდან დაიძრა მავი ღრუ-
ბელი, ტყეში ჩამობნელდა, წამოვიდა ბურუსი, უც-
ბათ აგრილდა.

— დემეტო ჩემო რა მეშველება, წამოიძახა თი-
ნამ,—დაღამდა, ბებია ჩემი უსათუოდ დამეძებს! უნდა
სახქაროთ გავიქცე!

— რას ამბობ, სად უნდა წახვიდე? არ გაცემებ!
შეწუსებული წამოიძახა „ავანსკმა“ და თან ხელი ძაგ-
რათ დაუჭირა.—განა იცი გზა?

თინამ ნაღვლიანათ მიიხედ-მოიხედა.

— ძეგონი, აი იქიდან მოველ! და გაიშვირა ხელი.

— არა, ნუ წახვალ! სწრაფათ წამოიძახა „ავან-
სკმა“—შენი ავარაკი ახლოს ყოფილა... მე რა მე-
შველება, მარტო რომ დავჩე!

თინას საშინლათ შეებრალა საწვალდი „ავანსკი“
საიდ-ალი, ის მის წინ იდგა გამტყვრებული, დაფან-
ტული, ის იყო ტირილს აპირებდა.

ტყეში სულ ჩამობნელდა. შორიდან მოისმოდა
ქუსილი... თინა გრძნობდა, რომ ტყეში დარჩენა შეუ-
ძლებელი იყო და წამოიძახა:

— იცით რა გითხრათ, ბატონო „ავანსკო“, წა-
მოდით ჩვენსა. ბებია ჩემი კეთილია და კარგათ მი-
გიღებთ.

„ავანსკმა“ თავი ჩაღუნა.

— წავიდეთ, წაიბუტბუტა მან, მეტი რა გზაა!..
ოდონდ მარტო ნუ გამიძვებთ.

თინამ შინისკენ გაიხედა და სინარულით შეჭყვირა.

— დახე, დახე მწვანე სინათლეს, ბებია ჩემის
ოთახიდან მოჩანს, მივყეთ მას.

თინამ მარდათ მოჰკვიდა ხელი ამ საშიმ „ავა
 ზაკს“ და გაუღვა გზას.

ჯერ ასიოდ ნაბიჯიც არ გაეგლოთ, რომ ბნე-
 ლაში მოესმათ ფოთლების შრიბლი და ვიღასიც
 ქმინვა. უცბათ წმუკუნით გამოვარდა ბურქებიდან რა-
 ღაც ბანჯგვლიანი არსება.

— ვაი, ვაი, მიშველეთ, დაიუვირბ „ავაზაკმა“
 და ძიწასე ზირქვე გაიშლართა. თინამ კი სინარუ-
 ლით ტაში დაჰკრა და წამოიძახა:

— ჩემო კადო, კარგო კადო! და გადაეხვია ბან-
 ჯგვლიან არსებას. ძერე მიბრუნდა ემაწვილისაკენ და
 უთხრა:—ადეკით, ბატონო „ავაზაკო“. ეს ბებიას ძა-
 ღლია. ჩვენ აღარა გვიძავს რა!

ძაღლი მხიარული ეუფით გაუძღვა წინ ემაწვი-
 ლებს. ხან წინ მოექცეოდა, ხან უკანკე დაბრუნდებო-
 და, თითქოს ემინოდა რომ ეს ცუდლუტები არ ჩა-
 მორჩენოდენ, არ გაგცეოდენ.

ძალე მიუახლოვდენ სახლს. თინამ სინარულთ
 შესძახა:

— ბებია, ბებია, მოჰედით! სადა ხარ ჩემო ეფრო.
 და თინა ჩამოეკიდა ბებიას კისერზე.

— დმერთო შენ ძაღლს! ძლივს არა ცნასე, ჩემო
 გკრიტო! წამოიძახა სინარულთ ბებიამ.—არ ვიცო-
 დით სად გვეძებნე... გვეგონა რაძე უბედურება და-
 კეძართა.

— ახ, ბებია ჩემო, რომ იცოდე, მე ტუვეთ ვი-
 ვაგ ავაზაკებთან... აღელვებული ხმით ამბობდა თინა.
 —აი, ერთი ავაზაკთაგანი, საიდალი, მოვიყვანე.

ბებიაძე დიდილით აათვალი-ჩათვალიერა ჰატარა „ავაზაკი“ და წამოიძახა:

— შენ ხომ არ დაგეძებენ დილას აქეთია? ჩვენ-თანაც შემოვიდენ მოსაკითხათ.

„ავაზაკი“ იდგა ბებია ჩემის წინ ჩუმათ, გაწით-ლებული, შერცხვენილი.

— წამოდით ჩაი დაგალეუინოთ, ვახშაძე გაჭა-მით, თქვა ბებიაძე,—უნდა შევატეოინო ამ ეძაწვი-ლის დედაძამას, თორემ საწულები დაეძებენ. ავდარიც მოდის, ხედავთ!

ჩაბნელებულ ტყის შემდეგ რა მშვენიერობა იყო განათებულ ოთახში. „ავაზაკმა“ უკუაგდო ძაძინვე თავისი ხმალ-თოფი და თინას მოუჯდა კვერდით.

რა გინდა სულა და გულო რომ სუფურაზე არ იყო.

— რა ხაირათ დაძძიებული ვართ.

— ჭამეთ, გაძესით. კიდევ კარგი რომ ტყეში არ დაკარგეთ გზა, ნადირი ხომ შეეჭამდათ...

ამ დროს შემოვიდა „ავაზაკის“ ძაძა, ძან ბო-დიში მოიხადა ბებიაძის წინ, რომ ასე გვიან მო-დის თავის მოუსვენარი, ანცი ბიჭის წასაუვანათ.

— მე შენ გიჩვენებ სეირს! უთხრა მუქარით შვილს.

თინას ეგონა, ძაძა უჭირებს ცემასაო, წამოვარდა ზეზე და გადაედობა.

ხელი არ ახლოთ ძაგას. ძან გადაძარჩინა დიდი, დიდი ნადირისაგან... რომელსაც ისეთი დიდი ურები ჰქონდა, ისეთი...

— არა, ნუ გეძინიან, არაფერს ვერჩი, ეძაწვი-

ლო, თუძცა ღირსი კია ჩემი ვალოდია რომ დანა
 საჯოს.

უმაწვილის მამამ დიდი მადლობა გადაუხადა ბე-
 ბიას და საჩქაროთ წაიუვანა სახლში, რომ ავღარს
 არ მოესწრო.

დიდ ხანს არ დავიწყებია თინას როგორ ჩაუვარს
 და ტყუეთ ავახაკებს.

ტახო.

პ ა ტ ა რ ა ტ ა რ ი ე ლ ი

(შემდეგი)

ტარიელის თავ-გადასავალი.

აუხმის შემდეგ ახლა ტარიელი აუტყუ-
და შარმაზანს: არ იქნება, მეც უნდა
წავიდე და ჩემი თვალით ვნახო
უველბ ის, რაც ჩემმა უფროსმა
ძმებმა ნახეს! შარმაზანი ესვეწა,
ემუდარა: ნუ წახვალ, ჯერ მენ პა-
ტარა ხარ, ძალა არ შეგწევს, გამ-
ჭრინახობა გაკლია, რაიმე სიფათს გადაიკიდებ, მეც
დამწომ შენი ცოდვითა და შენც დაიღუპავ თავ-
საო. ტარიელმა იწეინა ეს სიტყვები და უფრო და-
ჟინებით სთხოვა გაშვება. მეტი რა გზა იყო: შარმა-
ზანმა გამოუევანა ცხენი, შეუკაშმა, მოურთო, უვე-
ლაფერი გაუძეორა, რაც უფროს ძმებს და გზა დაუ-
ლოცა. ტარიელი მოხდენილათ მოასტა ცხენს და
გაუდგა გზასა.

ძალე გავიდა დანიშნულ მიმდორწყედ; იქ ახლო
რომ გორაკა იყო, იმ გორაკასთან მივიდა; ცხენს
აღვირი წაჭყარა, შებერტყა, როგორც ნათქვამი ჰქონ-
და და იმ წამსვე გაჩნდა ჭაკი-ცხენი, მაგრამ ისეთი

მჭლე და გამხდარი და ისეთი უშნო, რომ მისი და-
ნახვა უველას შესარავდა. მზე რომ ჩავიდა ჭაკმა
კვიცი მოიგო; იმ წამსვე გაჩნდა უსარამხარი კვე-
ლაძაზი და, როგორც კი გააღო ხახა კვიცის გადა-
საულაზავათ, ტარიელმა იმიძვლა ხმალი და ისე
მარჯვით ჩაარტვა, რომ კველაძაზმა იქვე სული
გაანთხია. სისხლის მორევი დადგა... ტარიელი მო-
აჯდა იმ ჭაკაცხენს და ძალე მიადგა მეორე მინდორს,
სადაცა სმოვდა მშვენიერი ჯიშის ცხენების ჯოგი.
სწორეთ სამხრობა იქნებოდა, რომ საიდღანაც გაჩნ-
და ასი მეომარი და დაერია ცხენებს. ტარიელმა შე-
უუვირა: — რა უფლება გაქვთ, რომ სხვის ცხენებს
ეცემით და გინდათ წაასხათო“. მეომრებს გაეცინა ამ
ზაწაწინა ბიჭის სიტყვებსედ და უურიც არ ათხოვეს.
გაგულისდა ტარიელი; გაბრაზდა, დაერია მეომრებს და
სათითათოთ უველას თავები დააჭრა; თავები ცხენებს გა-
მოაბა და ისე გარეკა. ამ ვაჟ-კაცობის შემდეგ ტარი-
ელმა ამოიჩნია ერთი კვიცი და დაბრუნდა უკან; მივი-
და გორაკასთან, იქ დატოვებულ ცხენს მოაჯდა,
კვიცი წინ გაიგდო და, მზე ჯერ არ იყო ამოსუ-
ლი, რომ იგი ქოხში შევიდა. უველას ეძინა. ბუნარ-
თან მივიდა ცეცხლის გასახენათ და პირს კატა ეცა,
როდესაც შენიძნა, რომ ნახშირისთვის წუალი დაეს-
ხათ და ცეცხლი სულ გაექროთ. ეს ამბავი მძებს ჩა-
ედინათ, რომ დაედუნათ ტარიელი.

ტარიელი ისევ მარდათ მოაჯდა ცხენს და გას-
წია ტეისკენ ცეცხლის საშოვნელათ. როცა ტარი-
ელი შევიდა დაბურულ ტეეში, შენიძნა, რომ ორი

კაცი, ერთი თეთრი და ერთი შავი სასიკვდილოთ
 ებრძოდნენ ერთმანეთს და როგორ იბრძოდნენ: სეებს
 ჭახა-ჭუსი გაჭქონდათ და დედამიწას ზანზარი გაუ-
 დიოდა. ტარიელი მივიდა ახლო და ჰკითხა:—ვინა
 ხართ? რა სულიერები ხართ, რომ ასე სასტიკათ
 იბრძვიეთ?

— მე ღამე ვარ და ეს დღე, უთხრა შავმა კაცმა.
 ჩვენში რომელიც გაიმარჯვებს ის დაიჭერს დედამი-
 წასედა ადგილსაო“.

აქ ტარიელს მოაგონდა შარმახანის სიტყვები,
 რომ მზის ამოსვლამდის უნდა საუხმე მომხადდეს:
 მაშინათვე მივარდა „დღესა და ღამეს“, ორთავეს
 სელაფესი შეუკრა და იქვე ჯაგებში მიჭყარა და ასე
 უთხრა:

— ვინემ მე აქ მოვიდოდე, აქედან ფესი არ მო-
 იცვალათ და, როცა მოვალ, მაშინ ავიშვებთ და
 რამდენიც გნებავდეთ იბრძოლეთო. სთქვა ეს, მოხდუ-
 ნილათ მოასტა ცხენსა და გაუდგა გზას. შუა ტყეში
 შეაძინა ბოლი, გაეჩანა იქითკენ და შენიშნა, რომ
 აქ „ჭიაკოკონა“ ცეცხლი ანთია, ზედა უსარმახარი
 ქვაბის შემოდგარნი და ცეცხლის კარშემო თორმეტ
 დეგსა სძინავთ.

ტარიელი დევებთან.

ტარიელმა ჩუმათ აიღო მუგუსალი და, ის იყო
 უნდა მოშორებოდა იმ სიფათ ადგილს, რომ მუგუ-
 სალი გაუტედა და ერთ დეგს ზედა იავზე დაეცა.
 დეგს გამოედგინა და ერთი ისეთი შედრიალა, რომ

ვევლა დევები დაადგობა. წამოცვიოდენ და შეიპურეს ტარიელი. ბევრი ესვეწა, ემუდარა, რომ გაეშვათ და ჰატარონ ცეცხლი მიეცათ ამისთვის. დევები დასთანხმდნენ, მხოლოდ ერთი ჰირობით:

— ჩვენ არაფერს გერჩით, ოღონდაც ერთი ეს ჩვენი ბრძანება შეასრულო. ჩვენ ესლა მძივრები ვართ, ჭამა გვინდა, წადი, გადაიარე ეს ქედი, იქვე ახლო შენიძნავ სესხედ მიბმულ ხარს, დაკალი იგი, გაატყავე, შიგნეულობა ამოაცალე, თორმეტ ნაწილათ გაუზვი, შედგი ქვაბი, მოხარშე და შემდეგ რაც იქნება, მერე გატყვიითო!“

წავიდა ტარიელი, ნახა დაბმული ხარი, დაკლა, გაატყავა, შიგნეულობა ამოაცალა, შადგა ქვაბი, მოხარშა ხორცი და მიართვა დევებს. ამათ დათვალეს ნაჭრები და ნახეს რომ ერთი ნაჭერი მეტია. გაუჯავრდენ ტარიელს:—თვლაც კი არა გცოდნია, აქ ჩვენთან კი მოდინხარო! ხომ ხედავ, რომ ჩვენ თორმეტნი ვართ და შენ კი ცამეტ ნაჭრათ გაგიყვიაო“. ტარიელმა ღინილით უპასუხა:

— განა მე კი ჭამა არ მინდა, რომ სათვალავში არ მაგდებთ?

ემაწვილის ასეთი გაბედული პასუხი მოეწონათ დევებს. ჭამას შეუდგენ. ტარიელი სჭამდა, სჭამდა და ნახევარ ხორცს ზურგთ უკან ისვროდა და მერე დევების კერძს ეტანებოდა. დევებს უკვირდათ: ეს რა ძაღა ჰქონიაო! ძალე წვენიც გაინაწილეს; ტარიელი აქაც ისე მოიქცა: ნახევარი წვენი ჩუმათ გადააქცია და დევების კერძს წაეტანა.—დევები უფრო გაკვირ-

დენ და ერთმანეთს უთხრეს: — ამისთანა მადის მქონეს დიდი ძალაც უნდა ჰქონდესო! მევე მიუბრუნდენ ტარიელს და უთხრეს: — ძალიან ეოჩადი ბიჭი უოფილხარ და შენ არაფერს დაგიძავებთ, თუ კიდევ ერთს ჩვენ ბრძანებასაც შეასრულებო: შენ უნდა წახვიდე აქედან მარჯვნივ, ცხრა მთა გადაიარო და შეათე მთის ძირში ერთი ხელმწიფე ცხოვრობს და იმ ხელმწიფის უძცროსი ქალი უნდა მოკვიევიანო და გაკვასაროო. ამ ქალის ნიშნები ეს არის: ქნახევარი თბა ვერცხლისა აქვს, ნახევარი ოქროსი და ისეთი ლამაზია, რომ ამისთანა ლამაზი დედა-მამის ზურგზედ არ მოიპოვებაო“.

— კარგი და პატარასანი, უთხრა ტარიელმა, მე პირნათლათ შევასრულებ თქვენ ბრძანებას, თუ თქვენც იქ შეეოლებითო! მე წინ წავალ და თქვენ უკან მომდიეთ; შევალ სსსსსლეში და როცა დაუსტვინო, მაშინათვე იქ მოდით და მომეშველენითო“.

დათანსმდენ დევები და ვეველანი ერთათ გაუდკენ გზას... მარდათ გადაირბინეს ცხრა მთა და შეათეს რომ მიადწიეს ეკლიანი და ჯაგიანი გზა დახვდათ; ტარიელის ბრძანებით გაკაფეს ეს გზა და მივიდენ სსსსსლესთან. გალავანს ვიწრო და რკინის კარები ჰქონდა. შეამტვრია ტარიელმა ეს რკინის კარები, ჩადგა კარებში და დაუსტვინა. დევები, როგორც ნაბრძანები ჰქონდათ, თვითო-თვითოთ მივიდენ კარებთან და თვითო-თვითოს თავები დააურევიანა ტარიელმა. თავები გალავანის ბოძებს ჩამოაცო და თვითონ შევიდა სსსსსლეში.

ტარიელი გველაშაპსა ჰკლავს და სამ ქალს იხსნის
 განსაცდელისაგან.

ტარიელი შევიდა სასახლეში. მოიარა ერთი ოთახი, მეორე, მესამე, ვერავინ ვერა ნახა, თუძცუკი ოთახები მეფის საკადრისათ იყო მორთული. ახლა მოტრიალდა და მარცხნით შენიძნა ერთი ძაგრათ ჩაკეტილი ოთახი; აჯახდუნა, აჯახდუნა უშველებელი კლიტე და ვერაფერს განდა, ბოლოს ჰკრა წიხლი და კარები კლიტიანათ მოაშორა ოთახს. სასახლეშ ზანზარი დაიწყო. შევიდა ოთახში და ჰხედავს: ოქროს ტანტუზე წევს სამი ქალი. ერთს, რომელიც მარცხნივ იწვა, ვერცხლის თმა ჰქონდა და ისეთი ლამაზი და მოხდენილი იყო, რომ ტარიელი განცვიფრებული იდგა და დაჰეურებდა ამას. ესენი ძილ-ქუშით იევენ შეჭრობილნი. მივიდა ტარიელი ახლო; ეს ლამაზი ქალი მარჯვნივ დაწვინა, შუათანა მარცხნივ და მესამე შუაში. გამოაძრო „მსეუქალას“ ბეჭედი და თვითონ ნეკსე გაიკეთა. ის იყო უნდოდა გამოსულიყო კარეთ, რომ საშინელი ქარიშხალი, ჭექა-ქუხილი და მიწის ძვრა ასტყდა. ოთახში შემოვარდა გველაშაპი და როგორც კი მივიდა ქალებთან სისხლის გამოსაწუნავათ, ტარიელმა ამოიძრო ხმალი და ისე საშინლათ დაარტყა თავში, რომ გველაშაპმა ამოსუნთქვაც ვერ მოახწრო, იქვე მკვდარი გაიშლართა. ამის შემდეგ ტარიელი საჩქაროთ გამოვიდა ოთახიდან, დეკების სადგურისაკენ გადაუხვია, აიღო მუგუზალი, შეჯდა ცხენსედ და იმ ადგილას მივიდა, სადაც ღამე და დღე დაბმული ჰქავდა. ამათ ხელაფეხი გაუხსნა

და ვინემ დღე დაძმარცხებდა ღამეს, ტარიელი კიდევაც მივიდა სასლში. გააჩინა ცეცხლი, დაკლა კვიცი, და მზე რომ ამოვიდა ესენი ეკლანი დასდენ და შეექცენ საუზმეს. მძებს კი უკვირდით—თუ როგორ მოახერხა ტარიელმა ცეცხლის მოვნა და ასე მალე საუზმის გაკეთება! შარმახანი სიხარულით შეჭყურებდა ტარიელს კვირულ სახეში და ესვეწებოდა ეამბო მათთვის თავისი თავგადსავალი. ტარიელმა კრინტიხმაც არ დასძრა და იქვე ახლო, სადაც იჯდა გუნძს მიაღო თავი და ტკბილათ ჩაეძინა.

ალ. ნათაძისა.

სპილოს დღიურიდან

ე დავიბადე ინდოეთში, სადაც ზამთარი არ იცის, სადაც ლამაზი თუთიყუშები თავისუფლათ დაფრინავენ სეებსე. მე რომ დავიბადე დედა ჩემი ასი წლისა იყო. ჩვენ ჩვეულებრივ ას წელიწადზე მეტს ვცხოვრობთ.

მამა ჩემი ძიამბობდა სოლმე, რომ ინდოეთი წინეთ სულ ჰატარებ ქვეყანა იყო და იმის თვალ წინ გაშენდა მრავალი ქალაქები. ცხოვრებაც მაშინ ბევრათ უკეთ იყო მოწუობილი. მე და ბადებიდანვე შეძემლო ფეხზედ დგომა, სოლო დედინემის ფაშვს ქვეშ ვცხოვრობდი. ჩვენ, ახლათ დაბადებულნი სპილოები იმდენათ ჰატარებთ ვართ, რომ დედის ფაშვს ქვეშ ვიძეოფებით. სძირათ, უცაბედათ, დედის წისლებიც მოგვხვედრია. ორი საში წლის შემდეგ, როდესაც დედის ფაშვს ქვეშ ველარ ვეტეოდი. დედაჩემი სორთუძით დამიჭერდა უურს და ისე მატარებდა სოლმე, როგორც გამდელი ხელ დაჭერილი ატარებს ჰატარა ბავშვსა. ერთი წელიწადი ვწოვდი მუშუს, მხოლოთ ერთი წლის შემდეგ შეძემლო სილის და ბალახის ჭამა. ჩვენი ოჯახი დიდი იყო: პაპა, ბებია, ორი ბიძა, ორი ძამიდა, დედა, მამა და მე. ვეკლა ესენი, როგორც უმცროსს, მე ძალიან მანებივ-

რებდენ, მჭკმევდენ ფორთოხას და ბევრს კარგ ხილს. ვისრდებოდი უდღეოთ. სპირათ ტბაში ვბანაობდით, უფროჩები თავით შესცურავდენ ტბაში და ისე ბანაობდენ, მე კი დედა ჩემი მომხვევდა სორთუმს წელსედ და რამდენჯერმე ჩამაუერუძალებდა წეაღში. მე ძალიან მიეყარდა ბანაობა. ბანაობის შემდეგ ვისვენებდით რიუესედ, თუ დაგაკმინებოდა ჰანა ჩემი გვიდარაჯებდა. თუ რომ საეჭვოს და საშიშს დაინახა მორთავდა ვვირილს, ჩვენც ფიცსლავ წამოვსტებოდით. სოლმე და გაუბოდით, ჰანაჩემი წინ მიბოდა და ჩვენ უკან მივდევდით. შუადღისას ძნელი იყო ჩვენი მოკსაურობა, ბუხები ძალიან გვაწუხებდენ, მაშინ ვინმე ჩვენთაგანი მოსტესდა სედან დიდ ტოტს და გვიკერებდა ბუხებს. ჩვენ სორთუმის და თვალის გარშემო ტვაჯი მეტათ ნაზი გვაქვს და ბუხები ყოველთვის იმ ადგილებს ემტერებოდენ. სსვა ადგილას კანი კი იმდენათ სქელი გვაქვს რომ გველის კბენასაც კი ვერ ვგრძნობთ. სორთუმით ჩვენ ვჭამთ, წეაღს ვსვამთ, ვენოსამთ, სორთუმითვე შესება ნამეტანი სავგრძნობელია. ძერე მე ისე მქონდა განვითარებული, რომ როდესაც ადამიანის სეღში ჩავარდი, სპირათ ბალანსებში ვპოულობდი ჩემი დიასახლისის საკერავ ნეუსებს, სორთუმით ვკრებდი სოლმე ძძივებს. ერთხელ კიდევ კოლოფში ჩავალაგე აბები, რომელიც ჩემ ჰატონს დაჭყანტოდა. ეველა ეს მიტომ მესერებოდა, რომ სორთუმზე გვაქვს ისეთი ჩვილი ადგილი, რომლის შესებით ადვილათ ვიგებთ ეველაფერს. თვალთ მხედველობა მართალია იმდენათ კარგი არა გვაქვს,

მაგრამ მაინც არა ჰირუტევი არ გამოგვეპარება, მეტადრე თუ ქარი უბერავს იმ მხრიდან, საიდანაც იგი მოდის. ამას ჩვენ ენოსვით ვიკებთ. სმენითაც კარგათ გვესმის, ჰატარა ფაჩი-ფუჩიც კი საკებრისია, რომ მტრის სიასლოვე ვიგრძნოთ.

ექვს წლამდის დედას არ მოვშორებივარ. როცა გორც წინეთაც გითხარით, ჩემო ჰატარა მკითხველებო, ეველას ძალიან უყვარდი. და მანებსურებდენ კიდეც, ეს საუკეთესო ხანაა ჩემ ცხოვრებაში და დიდის სიამოვნებით ვიგონებ სოღმე ამ სანეტარო დროს.

ერთხელ როდესაც ტეესე მივდიოდით ჰაზაჩემმა ასწია სორთუმი და დიდხანს ენოსავდა ჭყერს.

— სიფრთხილვა საჭირო! მე ვგრძნობ ადამიანის სიასლოვეს. სთქვა ჰაზა-ჩემმა.

მართლაც, დაღამდა თუ არა შორიდან გამოჩნდა ცეცხლი, მოისმა ადამიანის ლაპარაკი და სეების მტვრევა.

— წავიდეთ საჩქაროთ აქედან, აქ ადამიანები არიან და უბედურება არ აგუცდება! სთქვა ჰაზა-ჩემმა.

ჩვენც შეშინებულნი მთელი ოჯახობით გამოვბრუნდით უკან. ადამიანსჯედ მე ბევრი რამ გამეგო და მინდოდა ერთი შექმედნა ამ ორ ფესა ჰირუტევისათვის, რომელიც ძალიან წააგავს მაიმუნს, და თურმე იცის ეველას დამორჩილება. ჩვენ როგორც იყო თავი და ვაღწიეთ იმ ადგილებს, სადაც ადამიანის სუნი ტრიალებდა. მთელი ღამე ჰაზა ჩემს თვალი არ მოუსუჟამს, ჩვენ კვიდარაჯებდა.

როდესაც ეველა მიღს მიეცა, მე გავიზარე ადამი-

ანებისკენ, რომ ცალი თვალით მანაც შექმედნა იმათ-
თვის და გამეგო რანაირები არიან.

ვიფიქრე, მანამ ვეკლას სძინავთ, მოვასწრობ ადა-
მიანის ნახვას, და ბინაზედაც დაბრუნებას. მერე რო-
გორ გაუკვირდებათ, როდესაც ვუამბობ ჩემ ნახულს.

კაი მანძილი გავიარე, ადამიანის სუნი რომ ვი-
გორძნე, გამეხარდა, გავემურე მისკენ.

ადამიანი ხეებს სჩესავდა. სანამ მიუახლოვდებო-
დი უცბათ ვიგორძნე, რომ სადღაც ღრმათ ორმოში ჩა-
ვარდი. ბევრი ვეცადე ამოვსულიყავ იქიდან, ბევრი
ვიწუხე, მაგრამ ველარა გავაწყერა, მოვიდა ადამიანი
ამომიყვანა ორმოდან და წამიყვანა თავისთან. — ამ
დღიდან მე ჩავარდი ადამიანის ხელში. თურმე ამ ორ-
მოს გაკეთება მისი ეშმაკობა იყო, მე უნდა დავეჭი-
რე. ჩემი მშობლებთან დაბრუნება შეუძლებელი-ღა გახდა.

— რა მშენიერი სპილოა, უსათუოდ კარგ ფა-
სათ გავეიდით, ეუბნებოდენ ერთმანეთს ორი ადამი-
ანი. წამიყვანეს სადღაც შორს სოფელში, დამეწეეს
სწავლება. რაც კი იყო ოჯახის საქმე ვეკლა შემას-
წავლეს. შემას ვხეხდი, კარაქს ვდღვებდი, სარეცხს
ვრეცხდი, საქონელი დამეავდა სამოვრათ, ერთი სიტ-
ყვით ჩემი გაუკეთებელი საქმე აღარა იყო-რა.

— ეოჩად, ჯური! მაქებდა ხოლმე ჩემი პატრონი,
— შენ ძალიან მსწავლული სპილო გამოსვალ!

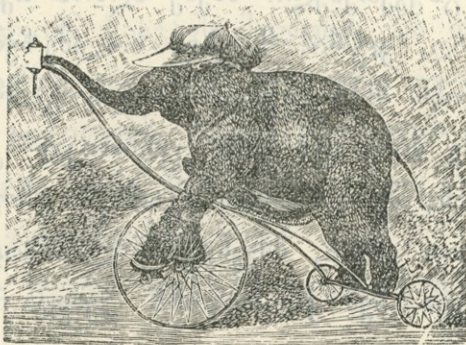
მერე მე მიმიედეს ერთ ევროპიელ კაცს, რომე-
ლიც ძალიან, მდიდრულათ აგარაკში ცხოვრობდა. მას
ჰყავდა ერთათ ერთი, მშენიერი ლამაზი, ქალი, სა-
ხელათ ფრედა. ჩემ ქალბატონს ჰყავდა აღმზრდელი

ქალი, რომელიც მუდამ მასთან იმყოფებოდა და თა-
 მამობით ართობდა. როდესაც მე მიმიყვანეს იმათ აგა-
 რაკსე ჩემ ასალ ჰატრონს ძალიან მოვეწონე. დაუ-
 მასა ფრედანს და უთხრა:

— აი ეს ასალი სათამაშო გიყიდე, სახელათ ჯუ-
 რი ჰქვიან. ითამაშე ხოლმე მასთან.

ამ დღიდან ვემსახურებოდი ამ მშვენიერ ემაწვილს.
 ფრედანს და მის აღმზრდელს ძალიან შევუყვარდი. მუ-
 დამ მეთამაშებოდენ, მეაღერსებოდენ. მთელი დღეები
 ერთათ ვიყავით, როდესაც ფრედა თავის დედოფლებს
 გაუმარბავდა მეჯლის მე ყოველთვის არღანს უგრავა-
 დი, ან კიდევ როცა ფრედა ჰატარა ქურაზე უკეთებდა
 საჭმელს თავის დედოფლებს, იქაც უთუოდ ვენმარებოდი,
 — ცეცხლს უხალებდი, ვაწვდენდი ვეელაფერს. როდესაც
 ჰატარა ფრედა მოიღალეობდა თამამობით მისი აღ-
 მზრდელი ჩააწვუნდა მას ჰატარა ეტლში დასაძინებლათ,
 მეც, როგორც კაი გამოცდილი გამდელი, ვატარებდი
 ეტლს და თან ბუხებს უგერებდი ფორთოხლის სის-
 ტოტით. ეს ჩემთვის დიდი ბედნიერება იყო. მე ემა-
 წვილი ვიყავ, აღამიანი შემეყვარდა და ვგრძნობდი,
 რომ შემდილიან მათ რაიმე სარკებლობა მოუტანო.
 სძირად ფრედანს მამა მაქებდა ხოლმე. მეც მხათ ვი-
 ყავ შემეწირა მთელი ჩემი სიცოცხლე ამ საყვარელ
 ოჯახისთვის.

ანიკო.

აი, ჩემი სურათი!

გ ა მ ო ც ა ნ ე ბ ი .

(შეკრებილი სოფ. პატარძელში გ. ლეონიძის მიერ).

ავიარე ავდასა; თხა დაეკლა თათარსა,
ხორცი ვთხოვე ნებითა, გამოზიდგა ქვებითა.

ასი ხევი ავიარე, ასი ბუდე ავშაღე,
ქალს მძივი ავყარე, კალათაში ჩავყარე.

მაღლა ვზივარ ბაქანზედა, წვერი მცვივა კად; თაზედა.

კატა კუდით მიკიღია.

ზ მ ა .

(წარმოდგენილი მ. ლელაშვილის მიერ).

რათ მიმტრე დიდო ქილარჯი,
ეგრე მედავე ჯინითა.

შინ გილოცავდი ღომითა
და ბატონისა ღვინითა!

ან ა ზ რ ა მ ა .

(მისგანვე წარმოდგენილი).

პირველი არის მიწისა,
ტალახით შეზავებული;
ცეცხლით დამწვარი, იმისგან
სახლები აშენებული.
მეორე—არის ქვეყანა,
მდიდარი, ხალხით ქებული,
მაგრამა მტერთა ხელიდან
მრავალჯერ აოხრებული;
გადამწვარ გადაბუფული
და მწარეთ დაღონებული...

ორივე—ხუთი ასოთი,
საწერათ მომზადებული.

ა კ რ ო ს ტ ი ხ ი .

(მისგანვე წარმოდგენილი).

ის ამშვენებდა საქართველოსა,
ვითა ლამპარი მანათობელი,
მაგრამ გაგვიქრა უეცრათა,
აღარ გვყავს ჩვენი თანამგრძობელი;
ჩვენ დაგვადონა დიდი, პატარა,
არ გვინახულა მისი მცნობელი,
ბევრი ვინანეთ მისი დაკარგვა,
ერთათ ვართ ყველა ბედის მკმობელი,
ლომ გული ერი დაეძებს მაგრამ
იგი არა სჩანს, სიტყვის მშობელი..

რ ე ბ უ ს ი .

ქ ი ო ,

მე

ს მ ,
ტ

ა

ხ ა ლ ხ უ რ ი

(სოფ. ტყვიაში ჩაწერილი ნ. კვცხოველისაგან)

მთიდან წამოვა ირემი
ფეხით ტალახიანი,
კაცი არ დაიწუნება
თუ არი ვენახიანი.

მალლა-მალლისა მთაზედა
კურდღლისა სისხლი მდგარიყო,
არწივი დასწაფებოდა,
სვამდა, ვერ გამაძლარიყო.

მანც არ მოხვალ სიმინდო,
გინდ გაცურაო წყალშია,
უჩვევი ხელის გათოხნილი ხარ,
არ ჩაიყრება ძარშია,

ბ ა ს ა რ თ ო ბ ი.

ქუჩაში პატარა ბიჭი მწარეთ ტიროდა:

- რათა ტირი, ბიჭიკო, ეკითხება გამვლელი.
- ორი კაპეიკი დამეკარგა, ღრიალით ამბობს ბავში.
- დაიჭი ორი კაპეიკი და დაჩუმდი. ეუბნება გამვლელი და აძლევს ორ კაპეიკს.

ბავში ართმევს ორ კაპეიკს და უარესათ ტირის.

- ახლა რაღა გატირებს? ეკითხება ისევ გამვლელი.
- ის ორი კაპეიკი რომ არ დამეკარგოდა, ახლა ხომ ოთხი კაპეიკი მექნებოდა.

ჭკვიანი ბატები. ერთ სოფლის მახლობლათ, ამერიკაში, მოგზაურს შეხვდა ბატის გროვა. სათითაოთ ბატებს ყელზე პატარ-პატარა დოქები ეკიდათ. მოგზაურმა ცნობის მოყვარეობით ჰკითხა მწყემსს, თუ რისთვის ჰქონდათ ბატებს ეს დოქები ყელზე შებმული. მწყემსმა აუხსნა: ეს დოქები წყლით არის სავსე, რადგან ხშირათ მოგვიხდება ხოლმე ისეთ ადგილას ყოფნა, სადაც ცვარი წყალი არ მოიპოვება, როდესაც რომელიმე ბატს მოსწყურდება ის მივა ამხანაგთან და დაიწყებს ყიყინს, ამხანაგი—ბატი გადიხრის თავს უკან, ან დაჯდება მიწაზე, მაშინ მწყურვალე ბატი დაეწაფება იმის დოქს და მოიკლავს წყურვილს.

გამოცანებისა: 1) ბავში. 2) მერცხალს უთხრეს: წადი ნოეს უთხარი, კილობანში რომ ჩავესხამს კარი არ მოგვიხუროსო.

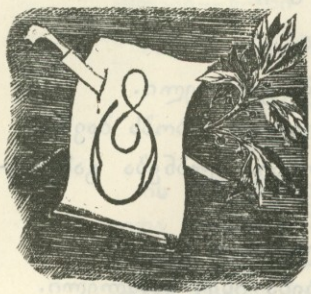
ზმა: ჯიბე, სოსანი, ლილი-ფარა, აბესალომ, თივა.

აკროსტინი: ალექსანდრე ხახანაშვილი.

შარაღა: შა-ქარი.

სახუმარო კითხვების პასუხი: 1) უნდა ჩადო, თითონ არც ერთი არ ჩავა. 2) ბალახს თიბავენ და არა მკიან. 3) წყალი. 4) ყვავის ფრთა. 5) ღ 6) ლოკოკინა, რადგან ზურით დააქვს თავისი სახლი. 7) თხა.

მუზა.

ყის განაპირათ ვიდექი,
ძირ-ფესვიანათ ვხარობდი;
ჩემს სიამაყე ძალ-ლონეს!
ბოროტათ როდი ვხმარობდი.

თუ ქარი შემომიტევდა

მეც ვაჟკაცურათ ვდგებოდი,
სიცოცხლის გამწარებულსა
ლაჩრათ რათ დაუხვდებოდი!

შიშის ზარს სცემდა ქარსავე
ჩემი ფოთლების შრიალი
და ხევ-ხუვს ეფარებოდა
მისი კვნესა და ღრიალი...

ვფიქრობდი კაი საქმისთვის
არავინ გამაწილებდა,
ყოველთვის ჩერო მზათ მქონდა
ვინაც კი მოიჩრდილებდა.

ჩემი შტო, ჩემი ფოთლები,
თუმც არას რგებდა ხბორებსა,
მაგრამ რკო ბლომათ დასხმული
მუდამ აძლობდა ღორებსა.

სიკეთე ქუცუნებმა
არ მოიჩნიეს არადა,
დინგი და ეშვი იხმარეს
კულის პირათ და ბარადა.

დამიგდეს, ამომაბრუნეს
ძირიან ფესვიანათა
და კიდეც გაღიხარხარეს
იქავე გესლოიანათა.

ვაი, რა უთხრა ბრმა მტერსა,
ბრიყვსა და შეუფნებელსა,
განა ვინ ასაზრდოებდა
ჩემივ სიკვდილით მზებნელსა?!.

შიო მღვიმელი.

ღრი მშა

(ისტორიული მათხრობა ფრტმანისა)

(დასასრული)

IV.

ვინობისავეში ამავე წელს ავსტრიის ხელმწიფემ შეჰკრა ზავი საფრანგეთის ხელმწიფესთან. ეს იყო ვენის ზავი, რომლითაც ავსტრიის ხელმწიფე უთმობდა მას თავის საყვარელ ტიროლს; და სამი დღის შემდეგ, ფრანგების მომხრე ბავარიელები ტიროლში შემოვიდნენ.

25-ს დვინობისთვეს მათ დაიპყრეს ტიროლის სატახტო ქალაქი, ინსბრუკი, და იტალიის ხელმწიფის მოადგილემ, ევგენი ბოგარნემ, ყველა მცხოვრებლებს იარაღი აჰყარა.

ამ თავ-ზარ დამცემელ ამბავის ატანა არ შეეძლოთ მარჯვე და მხნე მთიულებს: ყველას აზრი ისევ სამშობლოს რაინდის ანდრია გოფერისაკენ მიჰქროდა, რომელმაც არა ერთხელ დაამარცხა ფრანგები. მარტო იმას შეეძლო დაეხსნა საყვარელი სამშობლო დამცირებისგან.

გოფერის სახლი სალტაუში იყო, საერთოთ ყველას აღელვებამ ისიც კვლავ გამოათხიზლა. კაცები, რომელნიც კარინტიიდან მოდიოდნენ, უამბობდნენ მას ავსტრიელების ნამოქმედარს, გოფერმა ველარ მოითმინა და მოაწერა ხელი ტიროლიელების მიმართ მოწოდებას. ელვის სისწრაფით მოეფინა ეს ამბავი მთელ არე-მარეს. ყველა ეკლესიებიდან ისმოდა ხალ-

გამოსაწვევათ ზარების რეკა. ყველა ახალგაზრდებს იარაღს ურიგებდნენ მიტტეროლანგის მსროლელნი არ ჩამორჩენ სხვებს და გაითქვეს სახელი იმითი, რომ ჰუსტერტალის მთის გასავალი დაიცვეს. მაგრამ ვერც ამან, ვერც სახელოვან გამარჯვებამ ქალაქ მერანთან და ტერლანთან ვერ გადაარჩინეს ტიროლი, რადგანაც მტერს უფრო მეტი ჯარი ჰყავდა. ფრანგებმა დაიპყრეს მთელი ტიროლი. ნაპოლეონმა ტიროლიელები მემბოხეთ იცნო და დანიშნა მკაცრი სამხედრო გამოძიება. ყველა წინამძღოლნი, რომლებმაც ომში სახელი გაითქვეს, უნდა სიკვდილით დაესაჯათ. აგრეთვე დაისჯებოდნენ ისინიც, ვინც გაბედავდა ან გაქცევას, ან დამალვას. ანდრია გოფერის თავი, როგორც მემბოხესი, ათას ხუთას გულდენათ¹⁾ იყო დაფასებული. მაგრამ რადგანაც იგი ძნელი დასაჭერი იყო, ფიქრობდნენ სამაგიეროთ იმის თანაშემწეების დაჭერას. სამსჯავროს თავმჯდომარეთ ჰუსტერტალში დანიშნული იყო ბრუსიე, ერთი შეუბრალებელი და მკაცრი ფრანგის ლენერალი.

ის უმოწყალოთ სჯიდა სიკვდილით ყველას, ვის შესახებაც ჯაშუშები ამბავს მიუტანდნენ.

ცრემლები მდინარესავით იღვრებოდა, ოხვრა და ტირილი გაისმოდა ამ საშინელება ზამთარს ტიროლში. მარტო განცალკევებულ პეტრე ზიგმარის სავანეში იშვიათად მიდიოდა ამბავი და მან არ იცოდა რა უბედურობა ტრიალებდა მის გარშემო. იგი მწყემსათ უდგა საქონელს და შემოდგომის გასვლამდის უნდა დარჩენილიყო მალლა ალპებზე, არავის ხედავდა, გარდა პატარა მწყემსისა და, როცა მალლა მთებზე ისე აცივდა, რომ აღარ დაიდგომოდა, მუშათ დადგა ამ მთებ შუა მდებარე ამეტენის ფერმაში. ჭაჭანება არავინ გაივლიდა ამ ფერმაში, რომელიც თოვლით იყო ყოველ-მხრივ შემოზღუდული, პეტრემ მართალია იცოდა, რომ ამბოხება ჩაიშალა, ვერას გახდნენ, მაგრამ ბევრათ არ ნაღვლობდა თავის ნათესავებზე, იმიტომ რომ, როგორც შორიდან ესმოდა, დამწვრილების შემდეგ გამოვიდა ბრძანება დამნაშავეთა პატიების შესახებ.

¹⁾ გულდენი 50-90 კაპ.

V.

ერთხელ, ქრისტეს შობის წინეთ, პეტრე გზის გასაკეთებლათ გარეთ იყო გასული, როცა სამუშაოდან სახლში ბრუნდებოდა, დაინახა ეზოში ახლგაზრდა ქალი, რომელიც ხის კუნძზე ჩამომჯდარიყო, პირის სახე ხელებით დაეფარა და ეტყობოდა ტიროდა.

პეტრე რაღაც მძიმე გრძნობით შეპყრობილი უცებ გაჩერდა და წამოიძახა:

— შენა ხარ, მიდელ?

ქალი შეინძრა, პირის სახე გამოიჩინა, და პეტრემ დაინახა, რომ წინასწარ გრძნობამ არ მოატყუა. მაგრამ მან უცებ ნახა დიდი ცვლილება. ახლა მიდელი გამხდარი, ფერმკრთალი იყო, თითქოს დაბერებულყო რამდენიმე წლით.

— ოჰ, ღმერთო ჩემო! მიდელ, რა მოხდა? წამოიძახა შეშინებულმა პეტრემ, და ხელი მოავლო მიდელს. — რამე უბედურობა ხომ არ დაგატყდათ თავს, ან იქნება ვინმემ გაწყენინა?

მიდელმა ქვითინი ამოუშვა. პეტრე ამწვიდებდა, ანუგეუშებდა. როცა მიდელი ცოტათი დამწვიდდა, უამბო პეტრეს ყველაფერი, რაც ბარში ხდებოდა.

მხოლოდ ახლა გაიგო პეტრემ რა ამბავიც იყო იმ, ძირს ამწვანებულ და ბაღებით შემოსილ ბარში. შიშით აღელვებული უგდებდა ის ყურს, თუ რამდენი მხნე და კაი კაცი დაიღუპა ფრანგების ჯალათისაგან და ტყვეებისაგან. მისმა ძმამ ქსავერმაც-კი, უნდა შესწიროს თავი სამშობლოს. მართალია მან მოასწრო დამალვა მთებში, მაგრამ თურმე ბრუსიეს ჯარის კაცნი მოსულან მათ სახლში, ყველა კუთხეები გაუჩხრეკიათ, და რომ ვერავინ უნახავთ, მამისთვის მოჰკიდიათ ხელი და შებორკილი ბრუნეკში წაუყვანიათ ბრუსიესთან. მოხუცი გიორგი არ იღებდა მონაწილეობას აჯანყების დროს და ყველას ეგონა, რომ მალე გაანთავისუფლებდნენ. მაგრამ ასე არ იყო საქმე. ბრუსიეს ეკითხა მოხუცი გიორგისთვის, იცის თუ არა, სად იმალება ქსავერი. გიორგიმ მიუგო, „ვიციო, მაგრამ გაცემით კი შეილს ვერ გავცემო“. მაშინ ლენერალს გაჰოუცხადებია, რომ მას ხუთი დღის შემდეგ სიკვდილით დასჯიან,

თუ ქსავერს ვერ იპოვნებინა. მას აქეთ გავიდა ორი დღე, და მიდელს მხოლოდ ამ დილით გაეგო ეს ამბავი თავის ბიძისაგან, ბიძისთვის კი ვილაც სოფლებს ეამბნა, რომელიც თურმე ბრუნგის ციხეში მუშაობდა, და მისთვის კიდევ ვილაც ყავა-ხანის პატრონს ეთქვა.

მიდელი საშინლათ შეწუხებულიყო, ეს ამბავი რომ გაეგო. მან არ იცოდა, რა ექნა და აზრად მოუვიდა, პეტრესთან წამოსულიყო. მიდელს გაგონილი ჰქონდა, რომ პეტრე ამეტენის ფერმაში მუშაობდა და გზას გაუდგა. პეტრემ რამდენჯერმე შეაწყვეტინა მიდელს ამბავი თავისი ტირილით და კვნესით; მაგრამ როცა მან ყველაფერი დაწვრილებით გაიგო, მეტის მეტათ დამშვიდდა.

— სად არის ქსავერი? ჰკითხა მან.— შენ შეგიძლია მითხრა?

ერთ წამს მიდელი გაჩუმდა, დაბოლოს წამოიძახა:

— შენ რომ ის გასცე, პეტრე, მამის გადასარჩენათ..

პეტრემ წყენით შეხედა მიდელს და თავი გაიქნია.

— განა მე იუდას ვგეგარ? მართლა, მეც ხომ წითელთმიანი ვარ.

— ნუ გაჯავრდები, მე არაფერს ცუდს შენს შესახებ არ ვფიქრობ. მაგრამ ხომ ხედავ, უნდა გამოგიტყდე, რომ მე ქსავერის დანიშნული ვარ და რადგანაც... პან თავი დაღუნა, გაჩუმდა რამდენსამე წამს და მერე ნელის ხმით სთქვა:

— ქსავერი მაღლა ფილბერტაურნშია, მოხუც მწყემსის ქოხში, რომელიც ივანე პანცელს ეკუთვნის. ივანე მას საკმელს უზიდავს.

— ეგ კარგი დასამალავი ადგილი უშოვნია: იქ მტერი აგრე ადვილათ ვერ მიაგნებს, სიხარულით წამოიძახა პეტრემ.

— მაგრამ მამა! მითხარი თუ ღმერთი გრწამს, როგორ გადავარჩინოთ იგი.

— შენ, მიდელ, მხოლოდ ერთი საქმის ასრულებას გთხოვ. ეხლავე დაბრუნდი სახლში, და არა კაცს არ უთხრა, რომ ჩემთან იყავი; მე მოვაწყობ საქმეს.

— ქსავერს ხომ არაფერი დაუშავდება რა? შიშით ჰკითხა მიდელმა.

— ნუ გეშინიან! დაამშვიდა პეტრემ.

— ოჰ, რა კარგი იქნება შენ რომ მოაწყობდე საქმეს და საჩქაროთ მიბრუნდა, ერთი ისეთი მაგრათ აკოცა პეტრეს, ისე მაგრათ რომ, როცა მიდელი მისი დანიშნული იყო არც ერთხელ ასე არ უკოცნია. პეტრემ გაიცინა და უთხრა:

— მე ისე მოვიქცევი, როგორც ღმერთი შემადლებინებს. ერთი კიდევ მოაგონა პეტრემ მიდელს, რომ არავისთვის ეთქვა თუ ამეტენში იყო, და მიდელმაც სიტყვა მისცა, მამასაც კი არ გავუშხელო. მერე პეტრემ საჩქაროთ ჩამოართვა ქალს ხელი და გაჰქრა ერთ წამს ისე, რომ მიდელმა ვერც კი მოასწრო ხელმეორედ მადლობის გადახდა.

VI.

იმავე დღეს საღამოთი ბრუნეის ციხეში, ღენერალ ბრუსისთან მოიყვანეს ახალგაზრდა ტიროლიელი, რომელშიაც, პირველსავე შეხედვით. ყველა იცნობდა ტიროლის მსროლელთა რაზმის ჯარის კაცს: ბუმბულით მორთული დიდი ქუდი, წითელი ხალათი, მწვანე პერანგი და განიერი ქამარი ამშვენებდა მის წამოსადეგ ტანს. ბრუსიეს თვალებში სიხარულმა გაიელვა, როცა მსახურმა მოახსენა დაჭერილ ტიროლიელის მოყვანა. ღენერალმა უთხრა რამდენიმე სიტყვა ჯარის-კაცთა უფროსს, რომელსაც უნდა გადაეთარგმნა.

— შენა ხარ ქსავერი ზიგმარი მიტტეროლანგიდან?

— დიახ, მიუგო ტყვემ.

— შენ უარს არ ამბობ, რომ უკანასკნელ აჯანყებაში იღებდი მონაწილეობას და რაზმის უფროსი იყავი?

— არა, არ ვამბობ.

— ყავახანის გამგე მიტტეროლანგიდან მამა შენია?

— დიახ.

ღენერალმა ნიშანი მისცა და დაჭერილი გაიყვანეს. ტყვემ ძალზე ჩამოიფხატა თავზე ისედაც დიდი ქუდი, რომელიც, როგორც სხვა ტანისამოსი, გამოართვა ამეტენის ერთ გლეხს. მისი შიში, რომ არავის ეცნო. ამაო იყო. მას არ შეხვდა მოკლე გზით რომ მოდიოდა არც ერთი თავის სოფლელი და როცა ციხის მძიმე კარი მის შესვლისთანავე მიიხურა, მას აღარავისი ეშინოდა.

მეორე დღეს, დილაზე, ყავახანის პატრონს გამოუცხადეს,

რომ იგი თავისუფალია, რადგან მისი შვილი ქსავერი თავისავე ნებით სამსჯავროს წინაშე წარსდგა. მოხუცებულს საშინლათ ეწყინა ეს ამბავი. ცრემლით ავსებული თვალებით ეხვეწებოდა, რომ მისთვის მიეცათ ნება თავის შვილის ნახვისა, მაგრამ ბრუსიემ უარი უთხრა; და როცა გიორგი ზიგმარმა გამოუცხადა, ჩემ შვილთან ერთად მომკალითო, იგი ძალით გამოიყვანეს ციხიდან. საწყალს გრძნობა დაეკარგა, და მხოლოდ ვიღაც კეთილმა ადამიანებმა აიყვანეს იგი, და სახლში მიიყვანეს.

სამსჯავრომ სიკვდილით დასჯა გაღუწევი ქსავერ ზიგმარს. მან მშვიდათ მოისმინა ეს გადაწყვეტილება. იგი შეკრთა მხოლოდ მაშინ, როცა გაიგო, რომ ეს დასჯა უნდა მომხდარიყო მეორე დილას მიტტეროლანგში. როცა ჰკითხეს, ხომ არაფერი სათქმელი გაქვსო, იგი შეეხვეწა, აქვე ბრუნეკში მოეკლათ. მაგრამ ჯარის უფროსმა უარი უთხრა და რამდენიმე ჯარის კაცნი ღამითვე გაუძღვენ ამას და ისე წაიყვანეს.

მხნეთ და მხიარულათ, თითქოს სადღესასწაულოთ, მისდევდა პეტრე ზიგმარი მსროლელთა რაზმის ჯარის კაცის ტანისამოსით. მის უშნო სახეს თითქოს ახლა სილამაზე დაეტყო.

ჯერ კიდევ არ გათენებულყო, რომ მათ, სოფელთან მიახლოვებისას, გზას შეუხვიეს და მწყემსის ბაზმგარტენის სახლთან გაჩერდნ.

აქ ჯარის კაცნი გამწყრივდნ თოვლით მოსილ მინდორზე, პეტრე განზე გაიყვანეს, რომ მღვდლისთვის შენდობა ეთქვა. მერე რამდენიმე წუთის შემდეგ ჯარის კაცთა უფროსმა ხმალი ამოიღო და ხმა-მალლა დაიყვირა:

— ისროლეთ!

ათი ტყვიით განგმირული ტიროლიელი მიწაზე დაეცა, და როცა ერთი ჯარისკაცთაგანი მიუხლოვდა, იგი უკვე მკვდარი დაუხვდა ფრანგებმა საჩქაროთ იქვე საფლავი ამოთხარეს. უდროვო დროს სროლით შეშინებულმა სოფლელებმა დაინახეს, რომ თეთრებში შეხვეულ მკვდარ კაცს საფლავში უშვებდნ.

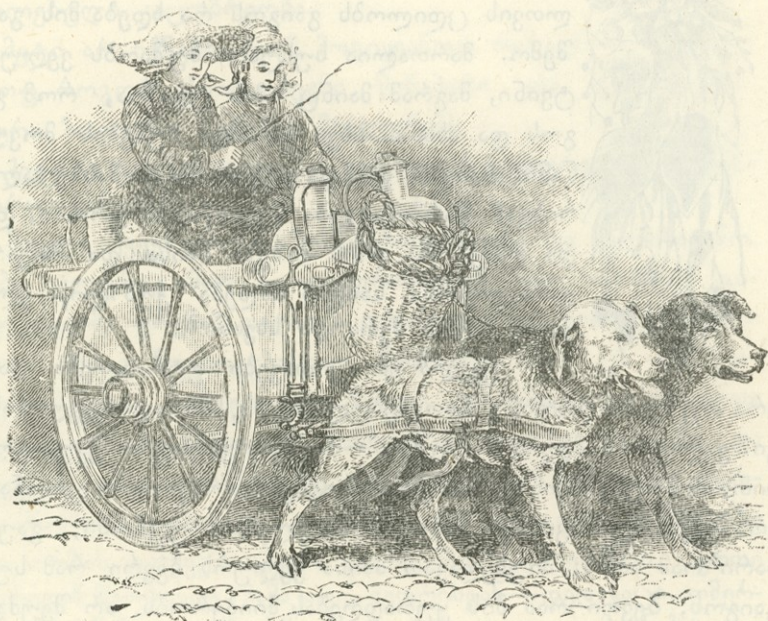
მხოლოდ რამდენიმე კვირის შემდეგ, მძიმე სენისგან მორჩენილმა, ყავახანის პატრონმა გაიგო, რა ჩაიდინა მისმა უფროსმა შვილმა მამის და საყვარელი ძმის გულისთვის. ივანე

პანცელმა, რომელიც ქსავერს საჭმელს უზიდავდა ხოლმე, გა-
ამხილა ყველაფერი. მიდელმა კი უამბო დაწვრილებით მოხუცე-
ბულს გიორგის. ისინი ერთად სწუხდნენ პეტრეს სიკვდილს,
მაგრამ ჯერ უნდა გაჩუმებულიყვნენ.

ქსავერი მაშინ დაბრუნდა სახლში, როცა ტიროლი
ავსტრიამ და საფრანგეთმა გაიყვეს. ჯვარი კი მიდელზე მან
მხოლოდ ერთი წლის შემდეგ დაიწერა.

ბაუმგარტენის ეზოს პირდაპირ აქამდის სდგას ერთი პა-
ტარა სახლი, რომელიც აშენებულია პეტრე ზიგმარის სახ-
სოვრათ. მის კედლებზე დახატულია პეტრეს სიკვდილის სურათი,
არც ერთი რიგიანი ტიროლიელი ისე არ გაივლის ამ სახლ-
თან, რომ არ გაჩერდეს და არ გაიხსენიოს რაინდი — ძმა-პეტრე.
(თარგმანა).

ირაკლი ფერაძე.

პირველ-ყოფილი ადამიანის ყოფა-ცხოვრება.

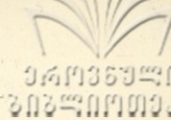
V.

სწავლა-მეცნიერების დასა- ბამი.

მას შემდეგ რაც ქვეყანაზე არსებობს ადამიანი, ის ყოველთვის ცდილობს გაიგოს რა ხდება მის გარე-შემო. მართალია სუსტათ მუშაობს ველურის ტვინი, მაგრამ მაინც იმის ცდაშია, რომ გაიგოს და ახსნას სხვა და სხვა ბუნების მოვლენანი: საიდან გაჩნდა დედა-მიწა და მასზე ხალხი? რისგან წარმოსდგება წელიწადის დრონი, დღე და ღამე? რა არის მიზეზი მზისა და მთვარის დაბნელებისა, საიდან ჩნდება ქუხალი, ელვა, ქარი, მიწის ძვრა და სხვანი?..

ყველა ეს კითხვები უტრიალებს თავში არა თუ ჩვენი დროის განათლებულ ხალხს, საბრალო ველურსაც კი. ველური ნამდვილი ბავშვია—ბავშვი უსუსური ჭკუა-გონებით; ის მოუხეშავია და მძიმეთ აზროვნებს; არავითარი ცოდნა მას არა აქვს, წერა-კითხვა მისთვის სრულებით უცნობი, გაუგებარი რამ არის; მიუხედავთ ამისა ველურს ბევრი რამ სურს გაიგოს, ბევრი რამ მის ყურადღებას მიიპყრობს. არ შეუძლია მას გაიგოს ბუნების მოვლენის მიზეზები; ამისთვის საჭირო ცოდნა არა აქვს, მისი თავი ვერც შეიძლება ცოდნის შეთვისებას; სწორეთ ამისათვის ველური თავისებურათ ხსნის ყველაფერს, მისი ახსნა მეტათ სასაცილო და უაზროა, მაგრამ მას ძრიელ აკმაყოფილებს, სწამს, სწამს უფრო, ვიდრე ჩვენ

ჩვენი დიდებული მეცნიერთა ახსნა, გამოკვლევანი. ჩვენ კ სიცილს გვგვრის მათი ახირებული მეცნიერება. დღე იყვე-სასაცილო, მაგრამ ეს ცხადია, რომ მათი სასაცილო მეცნი-ერება-პირველი ნაბიჯია ნამდვილი მეცნიერებისა. ჩვენი უძვე-ლესი წინაპარნიც ამ გვარი მეცნიერებით ართობდნენ თავიან-ღონებას. კარგათ თუ ცუდათ-მაინც ფიქრობდნენ, მათი ქკუ-მუშაობდა, გული მიისწრაფოდა ნამდვილი ქეშმარიტების ცოდ-ნისაკენ, ერთი თემიდან მეორეზე გადადიოდა ეს სურვილი, შთამომავლობიდან შთამომავლობზე, უფრო ეღვიძებოდათ ყო-ველი ბუნების მიზეზების ახსნის სურვილი, აზრი მწიფდებო-და, ქკუა უფრო კარგათ მუშაობდა, უაზრო ახსნა უფრო აზრიანს უთმობდა ადგილს, სიმართლე აძევებდა სიცრუეს. ცრუ მოგონებებს; ამ რიგათ თანდათანობით აშენდა ი-უცნაურ საძიარკველზე ნამდვილი ქეშმარიტი მეცნიერება, ის მეცნიერება, რომლითაც სამართლიანათ ამყოფს ჩვენი დროის განათლებული კაცობრიობა.

მეტი არ იქნება, რომ მოგიყვანოთ რამდენიმე მაგალი-თი, თუ როგორ ხსნიდა ჩვენი წინაპარი და დღევანდელი ველური ზოგიერთ ბუნების მოვლენებს.

ქვეყნის გაჩენას ფილიპის კუნძულის ველური მცხოვრებნი ამნაირათ ხსნიდნენ:

მთელი ქვეყნიერობა შესდგებოდა ცისა და წყლისაგანო. ამბობს ველური, ამათ შუა დაფრინავდნენ ორი ორბნი, გა-ნუწყვეტელმა ფრენამ დაღალა ფრინველები, დასასვენებელი ადგილი არსად მოეპოვებოდათ, წასჩუბეს ამათ ცა და წყა-ლი ერთმანეთს, ცამ დაატაკა წყალს კუნძულები და ამნაირათ გაჩნდა ქვეყანაზე ხმელეთი, დასხდნენ ხმელეთზე ორბები და დაისვენეს, ამ დროს წყალზე დაცურავდა ორ მუხლიანი ლერ-წამი, ტალღამ გამორიყა ლერწამი და დაავლო კუნძულზე ერთი ორბის ფეხქვეშ; ქარმა გააპო შუაზე ლერწამი, ერთი ნახევრიდან წარმოსდგა მამაკაცი, მეორისგან — დედაკაცი. ღმერ-თების ბრძანებით დაქორწილდნენ პირველი ადამიანები, ამ დროს მოხდა პირველი მიწის ძვრა, დედა მიწა აივსო ხალ-ხით: ყოველი ველური თავის წინაპრებათ ამ კაცს და დე-დაკაცს სთვლის.

აი როგორია ინდოელის აზრი, თუ დედამიწაზე რო-გორ გაჩნდა ზაფხული:

„უძველეს დროში, ამბობს ინდოელის ზეპირ-გადმოცემა, დედა-მიწაზე მეფობდა მუდმივი სიბნელე. ერთმა პატარა ნადირმა, დედოფალამ, მოიშველა სხვა ნადირები და გახვრიტა ცა; ჭურჭურტანიდან დაჰქროლა გრილმა, საამო ქარმა და დადგა ზაფხული; ზეცის მცხოვრებნი ძლიერ დაღონდნენ, რომ ეს სასიამოვნო გრილი ქარი მათ მოშორდათ და დაუწყეს დევნა-დედოფალას ისრებით, ერთი ისარი მოხვდა ცხოველს და მოჰკლა. მისი უსულო ლეში გათხლარშული დარჩა ცაზე და გარდაიქცა ვარსკვლავებათ“. რასაკვირველია ეს ამბავი ყოველ სიმართლეს მოკლებულია.

ამ გვარივე საყურადღებო გარდმოცემას მოგვითხრობს ახალი ზელანდიელი ველური შესახებ იმისა, თუ რა მიზეზია, რომ მზის ჩასვლის შემდეგ ცაზე მთვარე ამოდის. ღვთაება მადიმ, ამბობს ზელანდიელი, თოკი მოაბა მზეს და მთვარეს, როცა მზე ჩადის ის სწევს თოკს და ამოვა ხოლმე მთვარე ცაზე, ღამის წყვლიადის გასანათებლათ.

ველური არც მზის მოვლენებს სტოვებს აუხსნელათ: კანადელ ინდოელს რომ ჰკითხოთ, რისგან წარმოსდგება მზის დაბნელებაო, ასე მოგვითხრობს: მზე და მთვარე ცოლ-ქმარი არიან, იმათ ჰყავთ საყვარელი ვაჟი; როცა მზე მიეშველება თავის მეუღლე მთვარეს ბავშვის მოვლაში, გამოართმევს ხელიდან ბავშვს და თითონ დაიწყებს ხელში ქანაგებას, ამ დროს ბავშვი თავის ტანით ფარავს მზის სინათლეს — ხდება მზის დაბნელება; როცა მზე ბავშვს უკანვე უბრუნებს ცოლს — დაბნელება თავდება.

მთვარის დაბნელებას ასე ხსნის კიდევ ველური. ვეებერთელა ძალი გამოუდგება ცაზე მთვარეს, დაეწევა, დაუწყებს ღრღნას, გლეჯს მას, ამ დროს საბრალო მთვარე სისხლში ცურავს და მისი ბრწყინვალე სახე ბნელდება. აი ამისთვის ინდოელნი მთვარის დაბნელების დროს ასტეხენ ხოლმე ყვირილ-ყიჟინს, სცემენ დოლ-ნალარას და ცისაკენ ისრებს ისვრიან — ამითი შევაშინებთ მზეს და ვიხსნით მთვარესო.

ელვა-ქუხილი ველურის აზრით ამ ნაირად წარმოსდგება. ცაში ცხოვრობს მშვენიერი მზეთუნახავი ქალი, ხელში უჭირავს წვიმით სავსე დიდი ლიტრა, დრო გამოშვებით მის მასთან ძმა, შემოჰკრავს ჯოხს ლიტრას ღონივრათ, ლი-

ტრიდან ნაპერწკლები სცვივა—ეს ელვაა; ხმა კი დედა-მიწაზე ქუხილათ ესმით.

მოვიხსენიებ აქ კიდევ მეორე თქმულებას. მზეზე მშვენიერი სასახლე დგას, ამ სასახლეში ცხოვრობს ერთი ფრინველი, სახელათ „დიდებული სული“. დრო გამოშვებით ეს ფრინველი დაეშვება დედა-მიწაზე, ამ დროს მისი მძლავრი ფრთების შრიალი ქუხილს წარმოშობს, საშიშარ თვალებიდან მოსჩანს ნაკვერჩხლები—ელვა. რა ლამაზი მოთხრობაა, მაგრამ მტკნარი სიცრუეა.

ეხლა გინდათ შეიტყოთ რა აჩენს მიწის ძვრას! ველური ფიქრობს, რომ ერთ მძლავრს დევ-გმირს, სახელათ მაუის, თავის უზარმაზარ ტანზე უჭირავს დედამიწა, როცა ის ცოტა შესწორდება, თან მდგომარეობას გამოიცვლის, გაინძრევა, ამითი მოხდება მიწის ძვრა. ველურებს სწამს, რომ თუ მაუის კარგად სცემენ, მიწის ძვრასაც შეაჩერებენ, ამ აზრით კეტებით შეიარაღდებიან და დაუწყობენ დედა-მიწას ცემას, რადგან დევ გმირმა მაუიმ არ იცის თავის თავი როგორ დაიჭიროს, მას მოუხდება გაწყებლაო, ამბობს ველური.

უფრო უკეთესათ ხსნის კაჩატკაში მცხოვრები ველური მიწის ძვრის მიზეზს. იმათ ჰყავთ ცალკე ღმერთი მიწის ძვრისა სახელათ ტუილი. ამ ღმერთს ძრიელ უყვარს მარხილით სეირნობა, მარხილში შებმული ჰყავს ძაღლები. დასეირნობს ეს ღმერთი ქვესენელში, სეირნობას არაფერი ვნება არ მოაქვს; მხოლოდ როცა ძაღლები დაიწყებენ თავის ტანიდან თოვლის ჩამობერტყას და ან რწყილებს იხილებენ, სწორეთ მაშინ ხდება მიწის ძვრა.

ეს მაგალითები ნათლათ გვიმტკიცებენ, რომ უაზრო გამოგონებებს, უთავბოლო ფანტაზიას კაცობრიობის განთიადზე ეჭირათ მეცნიერების მაგიერი ადგილი.

ეხლა შევწყვიტოთ საუბარი ამაზე და ვნახოთ, თუ როგორ არის წერა-კითხვის საქმე ველურებში დაყენებული.

ჩვენ ბავშვობიდან გვასწავლიან წერა-კითხვას, ეს ისეთი ჩვეულებრივი მოვლენა არის ჩვენთვის, რომ არც დაფუძრებულვართ იმაზე, თუ საიდან დაიწყო ადამიანმა წერა-კითხვა და ან ვინ გამოიგონა პირველი ანბანი. იქნება ველურების წყალობით, გამოვარკვიოთ, შევიტყოთ საქმე.

უმრავლესმა ველურთავანმა, სრულებით არ იციან რა არის წერა-კითხვა, ამის დასამტკიცებლათ მოვაყვან ორ მაგალითს პატარა მოთხრობებით: ერთი მოგზაური ველურებთა შორის მუშაობდა რაღაც სადურგლოზე, მას ბინაზე დაავიწდა იარაღი—გონიო, და მოინდომა მის მოსატანათ თავის მსახურის ველურის გაგზავნა ცოლთან, მაგრამ რადგან ველურმა ამისი ენა არ იცოდა, აიღო ნაფოტი ზედ დასწერა წახშირით და მისცა ველურს. ველურმა მოუტანა გონიო, მაგრამ მის განცვიფრებას საზღვარი არ ჰქონდა „ნაფოტმა ლაპარაკი იცისო“. დიდხანს ატარებდა ველური ამ ნაფოტს უბით, აჩვენებდა თავის მეგობრებს და ამბობდა: „ღმერთო, რა საკვირველებათაო, პირი არა აქვს და ლაპარაკი კი შეუძლიაო!“

მეორე მაგალითი: ერთი ზანგი თეთრმა ბატონმა გაგზავნა წერილით მეზობელთან—ის ხშირათ უგზავნიდა მეზობელს წერილებს: ველური უხალისოთ მიდიოდა, გზაში ვინც კი შეხვდებოდა გაჩერდებოდა და დაუწყებდა ლაპარაკს, მაგრამ ამ ლაპარაკის დროს წერილს ქვას ქვეშ ამოსდებდა. იკით რისთვის? წერილმა ლაპარაკი იცისო და ბატონს ეტყვის ჩემს ვულღულუტობასო. განა სავსებით არ ამტკიცებს ეს მოთხრობები რომ ველურს არავითარი წარმოდგენა წერა-კითხვაზე არა აქვს. მაგრამ მიუხედავად ამისთანა მაგალითებისა მათ შორისაც არიან ისეთები, რომლებშიაც შეხვდებით წერა-კითხვის ნასახს.

საკვირველი სანახავია ამათი ნაწერი. ღი ერთი იმათგანი. დახედეთ, თქვენ იქნება გგონიათ ეს რაღაც ნაჯღა-

ბნი იყვეს. სრულებითაც არა, ეს მთელი არზაა ინდოელები-
სა. ამოკრილია ხის ქერქზე. ეს არზა გაუგზავნეს ჩრდილო-
ეთ ამერიკის პრეზიდენტს ინდოელებმა.

რას ნიშნავს, რას ამბობს ნეტავი ეს არზა? რა არის გა-
მოხატული ქერქზე! სანამ გავარჩევდეთ ამ ახირებულ ხელთ-
ნაწერს ანუ მხატვრობას, მეტი არ იქნება გავიხსენოთ,
რომ ინდოელების თითოეული თემი ატარებს რომელიმე ცხო-
ველის სახელს. ეხლა დაუკვირდეთ მხატვრობას. წინ გამოხა-
ტულია წერო: ეს ღერბი ანუ საგვარეულოს ნიშანია იმ ინ-
დოელებისა, რომლებიც წარმოსდგებიან „წეროს“ თემიდან.
წეროს უკან გამოხატულნი არიან სხვა ცხოველები: კვერნა,
დათვი, ზღვის კატა, კაცი და თევზი. ესენი სულ სახელებია,
ან ღერბები სხვა ექვსი თემისა. დახედეთ ეხლა: წეროს თვა-
ლიდან ხაზებია გაყვანილი ყველა დახატულ ცხოველების თვა-
ლებთან; გული წეროსიც შეერთებულია ძაფებით სხვა ცხო-
ველების გულებთან, ბოლოს ერთი გრძელი ძაფი ანუ ხაზი
გაყვანილია წეროს თვალიდან ტბების ჯგუფთან, რომელიც
გამოხატულია მარცხნივ სურათის კუთხეში. ეტყობა არზაში
შემდეგი აზრია: ჩვენ შვიდი თემის მცხოვრებნი ინდოელები,
ვთხოვთ პრეზიდენტს, რომ მან მოგვცეს ნება ვფლობდეთ ამ
ტბებს. თქვენ იკითხავთ უთუოთ, საიდან, როგორ ამოვიკით-
ხეთ ეს აზრი, აი საიდან: წინამძღოლი ყოველი შვიდი თე-
მისა „წერო“ წინ მიუძღვება ყველას; მისი თვალი შეერთებუ-
ლია ტბებთან; ეს ნიშნავს რომ თხოვნა ეხება იმ ტბებს. ყვე-
ლას თვალები უერთდებიან წეროს თვალს; სჩანს ყველა თე-
მები თხოულობენ იგივეს, რასაც წერო: გული წინამძღოლი-
სა შეერთებულია ყველას გულთან, სჩანს სურვილი მათი ერ-
თი და იგივეა: ყველანი გამსჭვალულნი არიან ერთი გრძო-
ბით, ერთი სურვილით, ყველანი ერთისა და იგივეს მოხოვ-
ნელნი არიან.

არა თუ მარტო ინდოელები, სხვა ველურებიც თავის
აზრის გამოსახატავათ ამ გვარათ ხატვენ, ხაზავენ სხვა და სხვა
საგნებს ხის ქერქზე.

ხეებზე და სხვა საგნებზე ნახატები ნიშნავენ ზოგი ომს,
ზოგი ნადირობას, ან სხვა რამე შემთხვევას. ამ გვარათ ველური
თავის აზრს გამოხატავს და გაუგზავნის სხვა ველურს, ის კი

უსათუოთ გაიგებს, თუ რა უნდოდა ამ ნახატებით ეთქვა იმისთვის დამხატავს. ამაზე მეტი არ იყო ველურების წერა-კითხვის ცოდნა. მაგრამ იცით თქვენ, რომ ეს საუცხოვო მოხერხებული ან-ბანი საძირკველათ დაედვა იმ ან-ბანს, რომლითაც დაწერილია ეს წიგნი? გაგიკვირდებათ, მაგრამ ვეცდები რომ კარგათ გაგაგებინოთ როგორ მოხდა ეს დაუჯერებელი ამბავი:

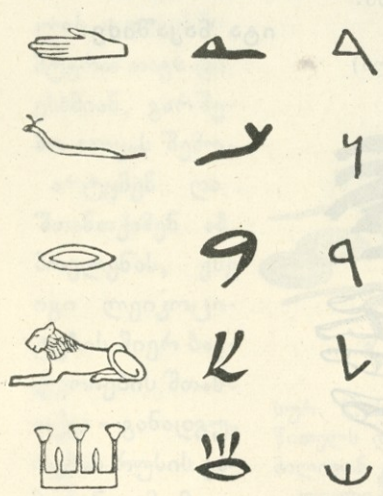
რამდენიმე ათასი წლის წინეთ ძველმა ეგვიპტელებმა უკვე იცოდენ წერა. მათი წერა ბევრათ არ განირჩეოდა ველურ ინდოელების ნაწერებისაგან; მაშინდელი ეგვიპტელი გამოხატავდა თვითეულ საგანს ქვაზე, ან უფრო ძვლებზე, თვითეული საგანი სიტყვა იყო, ბევრი საგნები ერთი მეორესთან ჩამწკრივებულები მთელი აზრი. მაშინდელი ეგვიპტელი როგორც სჩანს ისე მოქმედობდა, როგორც ველური ინდოელი. გადიოდა დროება და იცვლებოდა წერაც. თვითეული გამოხატული საგანი ახლა სიტყვას კი არ ნიშნავდა, არამედ რომელიმე ასოს. მაგალითათ მინდა დავწერო სიტყვა ლევან. ეს სიტყვა შესდგება ხუთი ხმისაგან, ამისათვის ვიღებ ხუთ საგანს და ვხატავ ანუ ვჭრი ქვაზე ან ხეზე: ლომს, ენას, ვირს, არწივს, ნაძვს. შემდეგ ვაერთებ დასაწყის ხმებს ყველა საგნებისას და გამოდის სიტყვა ლევან. ამ ნაირათ ხუთი საგნის გამოხატვით მე შევადგინე სიტყვა ლევან. ამ გვრათ იქცეოდენ ძველი ეგვიპტელები. ისინი შეთანხმდენ და სხვა და სხვა ხმები გამოხატეს სხვა და სხვა სურათებით, ამავე დროს ამ გვრათ მოქმედობდენ: თუ უნდოდათ გამოეხატათ ხმა ა ისინი იღებდენ ისეთ საგანს, რომელიც იწყებოდა ანით. თუ სურდათ ხმა ბ გამოეხატათ იღებდენ საგანს თავში რომ ბანი ჰქონოდა, სწორეთ ისე, როგორც ჩვენ შევადგინეთ სიტყვა ლევან. აი სწორეთ ასე აქვთ ეგვიპტელებს გამოხატული სიტყვა კლემპატრა, სახელი მათი დედოფლისა. სანამ ეგვიპტელები ქვებზე ხატავდენ, ანუ უკეთ ვთქვათ სჭრიდენ სურათები გარკვევით სჩანდენ, ადვილათ გაირჩეოდა ერთი მეორისაგან; მაგრამ ბოლოს გამოიგონეს ერთ ნაირი ქაღალდი, რომელსაც „პაპირუსი“ ეწოდა იმისთვის, რომ აკეთებდენ ერთნაირი მცენარე პაპირუსისაგან. ამ ქაღალდზე დაიწყეს წერა, მაშინ სურათები ჩქარა ახატებოდა, ისე გარკვევით და სისწორით აღარ გამოდიოდენ ქაღალდზე, როგორც ქვაზე.

მწერლები ცალ-ცალკე არ ხატავდენ, ამათ ეხლა ჩქარ-ჩქარა გამოჰყავდათ საგნება, ძალიან რთულ სურათს, რომელსაც ქვაზე დიდ დროს ანდომებდენ ქალაღზე კი ერთი ორი ხანის გასმით ხატავდენ, ანუ უკეთ ეხლა საგნის ნიშნებს სწერდენ მელნით. ასე რომ სურათების აღგილი ნიშნებმა დაიჭირეს. აბა დაუკვირდით ამ სურათს: ეს ეგვიპტელების წარწე-

აქაა ეგვიპტის წიგნი
 რომელიცაა ადამიანის
 ცხოვრებისა და მისი
 სიკვდილისა და
 აღმშენებლისა
 და მისი ძეგლისა
 და მისი სიკვდილისა
 და მისი აღმშენებლისა
 და მისი ძეგლისა

რებია, აქ საგნები გარკვევით აღარ სჩანან, მხოლოდ რაღაც საგნების მსგზავსი ნიშნებია, ძნელათ დაიჯერება რომ ეს იგივე ნიშნებია, როგორც წინეთ იყვენ ხმარებაში, მხოლოდ ესენი ჩქარის ხელით არის დაწერილი და არა დახატული.

უძველესმა ხალხმა ფინიკიელებმა ისარგებლეს ეგვიპტელების უკანასკნელი დროის ნაწერებით და გამოიგონეს თავისი ან-ბანი. აი დახედეთ--თქვენ წინ გამოხატულია სამი რიგი სხვა და სხვა ნიშნებისა: პირველი-უძველესი ნიშნები ეგვიპტელებისა, რომლებსაც ისინი ქვებზე გამოსჭრიდენ, მეორე რიგი -- იგივე ნიშნები ხოლო გამოხატული მელნით პაპირუსზე, მესამე ფინიკიელების ან-ბანი, რომლებიც წარმოსდგენ ეგვიპტელების ჩქარა დაწერილი ნიშნებიდან. ფინიკიელებმა თავისი ან-ბანი მეათე საუკუნეში ქრისტეს დაბადებამდე მოიგონეს. ამათგან ისარგებლეს ბერძნებმა

ტეს დაბადებამდე მოიგონეს. ამათგან ისარგებლეს ბერძნებმა

და ებრაელებმა. ბერძნებიდან კი წერა-კითხვის ცოდნა გადავიდა მაშინდელ რომაელებში, რომაელებიდან გადავიდა გერმანელებში, ფრანგებში და სხვ. დასავლეთ ევროპის ხალხში. ბერძნებიდან ისარგებლეს წმიდა მამებმა კირილემ და მეთოდემ მერვე საუკუნეში ქრისტეს აქეთ, შეადგინეს სლავიანური ან-ბანი, სლავიანურიდან შედგა ეხლანდელი რუსული ანბანი.

ახლა ხომ ხედავთ რა სარგებლობა მოუტანა კაცობრიობას ველურების ქვაზე და ხეზე გამოხატულმა ნიშნებმა. ვინ იცის ის ახირებული წერა რომ არ ყოფილიყო, იქნება ჩვენი ანბანიც არ ყოფილიყო.

ამითი ვამთავრებთ ველურებზე საუბარს; თქვენ თვალ წინ გადაგიშალეთ სხვა და სხვა სურათები პირველ ყოფილი ადამიანისა და ეხლანდელი ველურის ცხოვრებისა: რომ შევადაროთ მათი ცხოვრება, ზნე ჩვეულებანი იმასთან, რაც ახლა ჩვენ სოფლებში და ქალაქებში ხდება, დიდ განსხვავებას ვნახავთ.

მართლა რომ დიდი განსხვავებაა! ბევრი, ძრიელ ბევრი ველურების და პირველ-ყოფილი ადამიანის ცხოვრება ჩვენ საკვირველათ და ჩვენთვის გაუგებრათ მიგვაჩნია, მაგრამ რომ კარგათ დაუკვირდეთ ყველაფერს ვნახავთ, რომ უხსოვარი დროის ჩვენი წინაპრების ცხოვრება ძრიელ ცოტათი განსხვავდება, ეხლანდელი ველურების ცხოვრებიდან. განვლეს საუკუნოებმა ცხოვრებამ წინ წაიწია, გაუმჯობესდა და ველური განათლებულ ადამიანათ გარდაიქცა. კვლავაც უნდა იმედი ვიქონიოთ, რომ ხალხი სულ უფრო და უფრო განვითარდება, უფრო განათლებული და ჭკვიანი გახდება.

იტა ნაკაშიძე.

(დასასრული)

მოკლე ცნობები

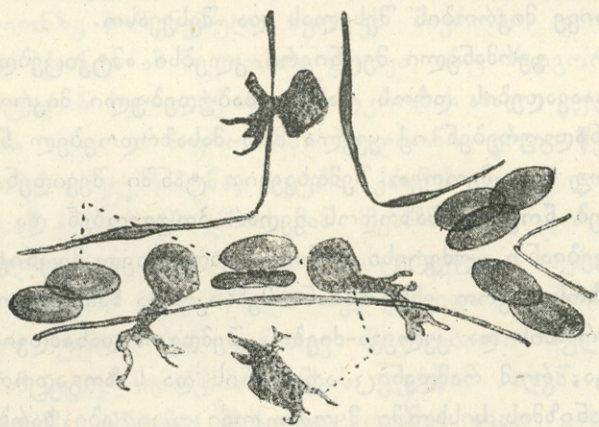
თვალთ უჩინარ ცხოველთა და მცენარეთა ცხოვრებიდან.

(უმარტოესი ცხოველები)

ხლა შევიტყოთ თუ როგორ და რა საშუალებით ებრძვის ჩვენი ორგანიზმი მასში შემთხვევით შესულ და დაბუდებულ მიკროორგანიზმებს და განსაკუთრებით სენის გამომწვევ ბაქტერიებს. ჩვენი ორგანიზმი ებრძვის მათ თავის არსებობის დასაცველათ და ეს ბრძოლა სამკვდრო-სასიცოცხლოა. ამ ბრძოლაში ყველაზედ შეტს დახმარებას ადამიანს უწევს სისხლის თეთრი ბურთულები (ლეიკოციტები). შეიტყობენ თუ არა ამა

თუ იმ ბაქტერიების შემოსევას, მთელი გროვა ლეიკოციტების თავისი ჰსევდობადების შემწეობით მკვირცხლათ გაძვრებიან სისხლის მილის კედლებში, მტერთ თავს დაესხმიან, გარშემო ალყას შემოატყვენ და შთანთქავენ. ამ, მოვლენას, ესე იგი ლეიკოციტების მიერ ბაქტერიების შთანთქვა -- განადგურებას რუსის გამოჩენილმა მეცნიერმა მეჩნიკოვმა სახელათ ფაგოციტოზი უწოდა. ხშირათ მოხ-

სურ. 1. სისხლის მილი, შიგ ვხედავთ სისხლის წითელს და თეთრ ბურთულებს, ერთი ამათგანი მილიდან ვარეთ გამოსულა, ხოლო სამის მილის კედელი გაუხვრეტია და გამოსვლას აპირობენ.

დება, რომ ლეიკოციტები ყველა შემთხვევაში ვერ გაიმარჯვებენ, ეს უმეტეს ნაწილათ მაშინ მოხდება ხოლმე, როცა ჩვენი ორგანიზმი დასუსტებული და დაუძლურებულია, ამ დროს ლეიკოციტებიც ნაკლებ ძალ-ღონესა და სიცხოვლეს იჩენენ და სენის გამჩენ ბაქტერიებთან შემოსევის წინ ვეღარ აღუდგებიან, ომი თავდება ბაქტერიების სასარგებლოთ, ისინი ჩვენ ორგანიზმში დაბუდებიან და სხვა და სხვა საშიშ ავადმყოფობას გამოიწვევენ.*) გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ თუ ლეიკოციტებმა ერთხელ გაიმარჯვეს და სძლიეს მავნე მიკრობებს, შემდგომში მათ უფრო გაუადვილდებათ მათთან ბრძოლა, ისინი უფრო მეტს ძალ-ღონესა, მხნეობას და გამოცდილებას იჩენენ საწინააღმდეგო ბრძოლაში.

მეჩნიკოვის აზრით ლეიკოციტების ამგვარ თვისებას უნდა მივაწეროთ ის საკვირველი მოვლენა, რომ თუ ადამიანი ერთხელ გადაურჩა რომელიმე გადამდებ სენს, ანუ როგორც იტყვიან, ესა თუ ის მოარული სენი მოიხადაო, მეორე ხელ მას ეს სენი აღარ შეეყრება და თუ შეეყარა ძლიერ მსუბუქათ გადაიტანს.

ფრანგმა მეცნიერმა შოვომ ის აზრი გამოთქვა, რომ მოარული სენის გამოვლილი ადამიანი მეორე ხელ ამავე სენით მიტომ არ ხდება ავით, რომ მიკრობები მის სხეულში სტოვებენ ისეთ ნივთიერებას, რომელიც ხელს უშლის ამ გვარივე მიკრობის შესვლას და შესევასო.

გერმანელი მეცნიერი კლებსი ამტკიცებდა, რომ პირველ დაავადების დროს ტანში დაბუდებული მიკრობები სპობენ და ანადგურებენ იქ ყველა მათ მასაზრდოებელ ნივთიერებასო და თუ ხელ-მეოცი შემთხვევით ტანში შევიდნენ თავის გამოსაკვებ ნოყიერ საზრდას ვეღარ პოულობენ და შიმშილით იხოცებიანო. უმეტესი ნაწილი ეხლანდელ მეცნიერთა მეჩნიკოვის აზრს უფრო ემხრობიან. მეჩნიკოვმა ხანგრძლივი და მუყაითი შრომის და კვლევა-ძიების შემდგომ დანამდვილებით დაამტკიცა, რომ რამდენიც ადამიანის და საზოგადოთ ცხოველი ორგანიზმის სისხლში მყოფი ლეიკოციტები ხარბათ დაეწაფებიან და შთანქავენ შემოსულ მიკრობებს, ესე იგი რამდენიც ჩვენ ორგანიზმში ფაგოციტოზი გაძლიერებულია სწარმოებს, იმდე-

*) იმიტომაცა რომ ბევრი მოარული სენი უფრო გავრცელებულია და უფრო მძინვარებს სიმშილობის და ომიანობის შემდგომ.

ნი ის იშვიათათ და, მოარული სენით უფრო მსუბუქათ ხდება ხოლმე ავათ.

ლეიკოციტები არა თუ იჭერენ და ანადგურებენ მიკრობებს, არამედ კიდევ ჭქმნიან, ამზადებენ ერთნაირ რთულ ნივთიერებას სახელდობრ ალექსინს, რომელიც მოთავსებულია და შეზავებული სისხლის შრატში. ალექსინი თვალსაჩინოთ აქარწყლებს და აქრობს მიკრობების მიერ მომზადებულ მომწამვლელ შხამებს. ისიც უნდა შევნიშნოთ, რომ ყოველ შემთხვევაში არც მიკრობი იჩენს ერთნაირ მომწამლავ ძალას, მის მიერ მომზადებულ და დამუშავებულ შხამს ყოველთვის ერთნაირი სიძლიერე როდი აქვს. პასტერმა მრავალ გვარი გამოცდის შემდეგ დაამტკიცა, რომ შესაძლოა სხვა და სხვა საშვალეებით ამა თუ იმ ბაქტერიის მომწამლავი თვისება შევამციროთ, მისი შხამი რამდენათმე გავანელოთ, სიძლიერე მოვაკლოთ. ეს გამოცდა პასტერმა პირველათ მოახდინა ქათმის ჭირის მიკრობზე. ამ სენით ავადმყოფი ქათამი საკენკს თავს ანებებს მოწყენილია და აბუზული, ფრთები ჩამოყრილი აქვს, ძლივს დაბარბაცობს, უფრო ხშირათ კი სთვლემს. სენი ვრცელდება განავალით, რომელიც მრავალ-ურიცხვ ამ ჭირის ბაცილებს შეიცავს. საშინელი რამ არის ეს სენი და დიდ ზიანსაც აყენებს შინაურ ფრინველთა მომშენებელთ; ხალხი ამ სენს ქათმის ხოლერას ეძახის. პასტერს ხელთ ჰქონდა პატარა ბოთლი ბულიონით, ბულიონზე მოშენებული იყო ეს მიკრობი, ერთი სიტყვით, ხელთ ჰქონდა ამ მიკრობთა გროვა, ანუ როგორც სწავლულები იტყვიან ხელთ ჰქონდა ამ მიკრობის ახალი კულტურა. პასტერმა აიღო ამ მიკრობიანი ბულიონის ერთი წვეთი და საღ ქათმებს შეუშხაპუნა, აუცრა, ქათმები უცვებ დაიხხოცენ, მაგრამ ამ გამოცდის დროს მან შეამჩნია, რომ რამდენიც ხანგრძლივ და პირ ღია დასტოვებდა მიკრობიან ბოთლს, იმდენი მეტი ძალა აკლდებოდა მიკრობს. პასტერმა აიღო უფრო ხან განათევ მიკრობიანი ბულიონის ერთი ნამცეცი, თითქმის ნემსის ყურწის ოდენა და აუცრა საღ ქათამს. ქათამი მხოლოთ ოდნავ ავათ გახდა და მალე მორჩა. შემდეგ პასტერმა ამავე ქათამს თანდათან უფრო და უფრო მძლავრი საწამლავი (მიკრობი) აუცრა; ამ გზით ქათმის აგებულობა საწამლავს ისე შეეჩვია, რომ

უძლიერეს საწამლავსაც კი გაუძლო. ამ გვარი გამოცდით პასტერი ერთის მხრივ დარწმუნდა, რომ შესაძლოა ყოფილა მიკრობის შხამის შემცირება, ხოლო მეორე მხრივ შეიტყო, რომ ცხოველი ეჩვევა ამა თუ იმ საწამლავს, ასე რომ თუ ცხოველმა განელეზულ საწამლავს გაუძლო, შეეჩვია, ის ძლიერ საწამლავის გადატანასაც მოახერხებს, მაგალითათ, თუ საღ ქათამს აუცრიოთ ქათმის ჭირის სუსტს მიკრობს, მის ცოტაოდენ შხამს, მას მერმის ნამდვილი ბუნებრივი ჭირიც რომ დაემართოს ველარას დააკლებს, ადვილათ მოიხდის.

ამ გვარი წესით პასტერმა შემდგომ გამოიკვლია და ხმარებაში შემოიღო სხვა გადამდებ სენთა აცრა. მაგალითათ ციმბირის ჭირის (ჯილეხის) და ცოფით ავადმყოფობისა. პირველი ამ სენთაგანი ძლიერ ეტანება შინაურ წვრილ-ფეხ საქონელს: ცხვარს, ძროხას და დიდს ზარალს აყენებს ცხვრის ფარის და ჯოჯის პატრონთ. ეს სენი ადამიანსაც დაემართება და ხშირათ წუთისოფელს ასალმებს, მეორე ავადმყოფობა— ცოფი საშინელი რამ სენთაგანია, ამ სენის საწამლავი უმთავრესათ ცოფიანი ცხოველის დუქში იმყოფება, ადამიანი ამ სენით მაშინ გახდება ავათ, როცა მას ცოფიანი პირუტყვი (ძაღლი, კატა, მგელი) უკებენს, ესე იგი როცა საწამლავიანი დუქი მის სისხლში შეატანს, შევა. წინათ სანამ აცრა არ იყო შემოღებული ცოფით ბევრი იხოცებოდა, ეხლა თუ დაკბენილმა ადრე აიცრა, ასში ერთი თუ მოკვდა, ისიც ბევრია.

ამ სენის გამომწვევი მიკრობი ჯერ არ აღმოუჩინათ, ფიქრობენ კი, რომ ის იმყოფება ტვინში და ეკუთვნის უმარტივეს ცხოველთა მოდემას; ცოფის ასაცრელ საწამლავს თვით ცოფიანი პირუტყვის ტვინისაგან ამზადებენ. ეხლა თითქმის ყველა ქალაქებში და ჩვენ თფილისშიაც დაარსებულია განსაკუთრებული ასაცრელი სადგურები, რომელთაც „პასტერის სადგურებს“ ეძახიან. უნდა შევნიშნოთ რომ პასტერამდისაც იყო შემოღებული გადამდებ სენის აცრა, მაგალითად ყვავილის აცრა. თითქმის ასის წლის წინეთ პასტერამდის ინგლისელმა ექიმმა ედუარდ ჯენერმა 1796 წელს პირველმა აუცრა ადამიანს ყვავილი. ჯენერმა შეამჩნია, რომ ადამიანის და ძროხის ყვავილი ერთი და იგივე ავადმყოფობაა, რომ ამ სენით ხშირათ ავათ ხდებიან ძროხის მწველელი დე-

დაკაცები, რადგან ძროხას ეს სენი უმთავრესათ გამოაჩნდება ხოლმე ცუნეზე პატარა მუწუკების სახით. ჯენერმა ისიც შეამჩნია რომ ძროხიდან გადმოღებულ ყვავილს ადამიანი ადვილათ იხდის და შემდეგში მას ბუნებრივი ყვავილი ან სულ არ დაემარება, ან თუ დაემართა—ძლიერ სუბუქათ. ჯენერმა ვინც კი მოისურვა, ყველას აუცრა ძროხის ყვავილი, რასაც შესამჩნევი შედეგი მოჰყვა, არც ერთი აცრილთაგანი ყვავილით აღარ გამხდარა ავით. ამ გვართ შემოღებულ იქმნა ყვავილის აცრა. ასაცრელ მასალას, რომელსაც სახელათ „ვაკცინა“ ჰქვია, ეხლა ამზადებენ განსაკუთრებულ დაწესებულებებში, სადაც ყვავილს ჯერ აუცრიან საღ ხბოებს ცუნეზე და როცა ანაცერი ალაგი დაუმუწუკდება, გაკვეთენ და ჩირქს მინის პატარ-პატარა ქურქლებში მოათავსებენ და თავს კარგათ დაუცავენ და ამ სახით ხალხს აწვდიან ასაცრელათ. ყვავილის აცრა ეხლა თითქმის ყველგან სავალდებულოა. როცა ასეთ ჩირქით (ვაკცინა) ადამიანს აუცრით, ჩვენ მაშინ მის სხეულში შეგვაქვს ამ სენის გამჩენ მიკრობთა შესუსტებული, დაკლებული სიძლიერის მქონე შხამი, რომელიც ორგანიზმს მატებს რაღაც ძალას, უფრო მარჯვეთ ებრძოლოს ამ საშინელ მოარულ სენს.

მართალია ჯენერმა შემოიღო ყვავილის აცრა და მით დიდი ღვაწლი დასდო კაცობრიობას, მაგრამ მან ვერ აგვისნა თუ რაში მდგომარეობდა უმთავრესი აზრი ამ ფრიად შესანიშნავი აღმოჩენისა; ამიტომ ამ ბრწყინვალე აღმოჩენამ ვერავითარი გავლენა ვერ იქონია სხვა გადამდებ სენტა საწინააღმდეგო აცრის გამოგონება და შემოღებაზე. ამის ახსნა და განმარტება წილად ხვდა პასტერს, რომელიც, როგორც არა ერთხელ გვითქვამს, მამა-მთავარია მოარულ სენტა შესახებ სწავლა-მოძღვრობისა.

მართალია ზოგიერთ შემთხვევაში აცრა იფარავს და უზრუნველ ჰყოფს ადამიანს ზოგიერთ გადამდებ სენის შეყრისაგან, მაგრამ ბევრია ისეთი მოარული სენი, რომელთა აცრას არავითარი სასურველი ნაყოფი არ მოუტანია. ამიტომ მეცნიერნი ძალიან ცდილობდნენ რაიმე საშვალების გამოგონებას და ასეთი საშვალება ნახეს სისხლის შრატში.

გადამდებ სენტა შრატით წამლობა უმთავრესათ შეიმუშავა

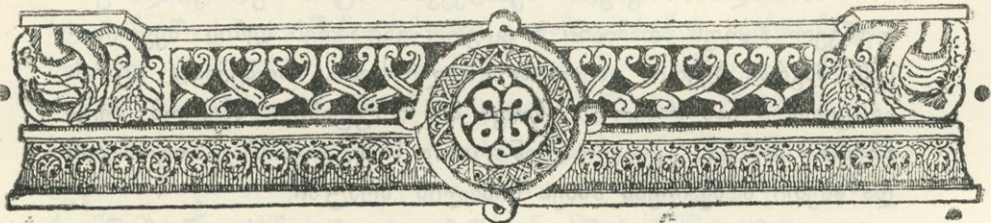
და შემოიღო პასტერის მოწაფემ რუმ და გერმანელმა სწავლულმა ბერინგმა. შრატით ამ ხანათ სწამლობენ ისეთ მოარულ სენებს, როგორიც არის მაგალითათ ხუნავი, შავი ქირი, წითელი ქარი, ქუთრუშა და სხვა.

ხუნავის საწინააღმდეგო შრატს შემდეგის წესით ამზადებენ: ცხენს აუცრიან თანდათან მომეტებულ მძლავრ კულტურას ხუნავის ბაცილებისა, ძლიერ სუსტიდან დაწყებული მეტის მეტ ძლიერამდე, აცრის პირველ ხანებში ცხენს ძალიან გააცივებს, სიცხეს მისცემს, გამოაჩნდება ხუნავის ნიშნები, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს ცხენის ორგანიზმი ისე შეეჩვევა ხუნავის შხამს, რომ მძლავრი შხამიც რომ შევეუშხაპუნოთ მაშინაც ვერაფერ ცვლილებას ველარ შევამჩნევთ. ამ შემთხვევაში ხუნავი თავის შხამით ჰკარგავს ყოველივე გავლენას ცხენის ორგანიზმზე ანუ როგორც სწავლულები იტყვიან ცხენი იმპუნიტეტს იძენს, მას ხუნავი ველარს ავენებს. ამ გვართ ხუნავიდან გადარჩენილ ცხენს გაართმევენ სისხლს და მოათავსებენ სუფთა მინის ჭურჭელში. ცოტა ხნის შემდეგ სისხლი შედელდება და პირზე მოიგდებს მოყვითალო სითხეს—შრატს. შრატს ვაწურავენ განსაკუთრებულ საწურავში და მჭიდროთ თავდაცულს ბოთლში მოათავსებენ. ასეთი შრატი, რომ საღადამიანს კან ქვეშ შევეუშხაპუნოთ ხუნავის შეყრისაგან დავიფარავთ, ხოლო თუ ხუნავით ავადმყოფს დროზედ მივაშველებთ სიკვდილისაგან დაიხსნის. სჩანს, რომ ამ შემთხვევაში შრატში თავი იჩინა ისეთმა ნივთიერებამ, რომელიც ბაქტერიების მიერ გამოდგნილ შხამს (ტოქსინს) ანელებს და აქარწყლებს.

ყველა ზემოთ მოხსენებული თვისება სისხლისა, მისი დიდი მნიშვნელობა სენის გამჩენ მიკრობებთან ბრძოლაში მეცნიერებამ დიდი ხანი არ არის რაც შეიგნო და საფუძვლიანათ შეისწავლა.

ივ. თიკანაძე.

(დასასრული)

მამა ფენელონი მეჯლისს ესწრება.

(ფრანგულიდან).

ყოველთაოთ ცნობილი ყოვლათ სამღვდლო ფენელონი, რომელიც იყო მეფე ლუდოვიგი XIV-ის შვილის ხელმძღვანელი წეს-რიგის დიდი მოყვარული იყო. მისი მშვიდი ხასიათი და მოწყალე გული ყველას იზიდავდა.

ერთხელ, ქალაქ ამიენში ყოფნის დროს, ფულის ქისა, რომელიც უფრო ღარიბებს ეკუთვნოდა, სრულებით დაუცალიერდა, რადგან ღარიბებს უხვათ ურიგებდა ფულს. ამ მდგომარეობამ ყოვლათ სამღვდლო ძალიან შეაწუხა, იგი ვეღარ გასცემდა მოწყალებას და უძლური ღარიბები დარჩებოდნენ უმწეოთ.

ამან დიდათ დააღონა მამა ფენელონი, არ იცოდა როგორ ემოვნა ფული. ერთს საღამოს დაფიქრებული იჯდა, ამ დროს შემოუტანეს ამბავი, რომ ამიენის ქალაქის უფროსი ამ საღამოს მართავს დიდ მეჯლისს ქალების დროს გასატარებლათ.

ყოვლათ სამღვდლო ისე მოწადინე იყო გაეცა მოწყალეობა, რომ მოინდომა ამ შემთხვევით ესარგებლნა.

გახდა თუ არა ათი საათი მამა ფენელონმა, იმის მაგივრათ რომ შესულიყო მოსასვენებლათ, გასცა ბრძანება შეებათ ეტლი და წაბრძანდა მეჯლისში დასასწრებათ ქალაქის უფროსის სასახლეში.

მეჯლისი უკვე დაწყებულიყო, მამა ფენელონი რომ მიბრძანდა. მის მისვლისავე შეწყდა ცეკვა. ქალებს, რომელნიც საგანგებოთ იყვნენ მორთულნი შეეშინდათ, რომ ყოვლათ სამღვდლომ ჭვირფასი მორთულობისთვის საყვედური არ გვითხრასო და ოთახებში გაიფანტნენ.

ქალაქის უფროს არაფრათ იამა ეს ამბავი. მაგრამ მოწიწებით მიეგება ყოვლათ სამღვდელოს და მისალმების შემდეგ ბოდინში მოიხადა, რომ ამისთანა დიდი სტუმრობა დაუხვდა და სთხოვა ცალკე ოთახში შემობრძანებულყო მოსალაპარაკებლათ იმ საჭირო საქმეებზე, რომელთაც აიძულეს იგი უდროთ მობრძანებულყო.

— მე საიმისო არაფერი სამქმე არა მაქვს, უბასუხა ფენელონმა, — მინდა მხოლოდ ერთ რასმეში გამოგიტყდეთ, მე ოთხმოცი წლისა ვარ და წარმოიდგინეთ ჩემ დღეში მეჯლისი არ მინახავს. აი, ეს არის მიზეზი, რომ ამ საღამოს მოველ თქვენთან. გამოუცხადეთ თქვენ სტუმარ-ქალებს, რომ მე არას დაუშლი, ვითომ არც კი მოვსულვარ აქა.

სტუმარნი ჯერ ძნელათ შემოდიდოდნ და რბაზში, მერე ცოტა გამხნეედნ და ბოლოს ყოვლათ სამღვდელოს გარსაც შემოეხვიენ. ფენელონის გამხიარულებამ — ისინიც გაამხიარულა. დაუკრა მუსიკამ, ცეკვა-თამაში ხელახლათ დაიწყო.

— გთხოვთ ორიოდ წუთით ყურადღება მომაქციოთ, სტუმარ-ქალებო, უთხრა ფენელონმა და ხელით ანიშნა მუსიკა ჩაჩუმებულყო.

— მე მახარებს, რომ თქვენ ამ საღამოს ცეკვამთ, მხიარულობთ, სიამოვნობთ, ჩემ ღარიბებს კი ლუკმა-პური არა აქვთ, ცრემლებს ღვრიან. მოგმართავთ თქვენ, იქნება ინებოთ და მათ ცრემლები შეუშროთ.

— აი მათი ქისა, უჩვენა მან თავისი თოფრაკი. — ხედავთ, ცალიერია...

— ჩვენ მაგას აგიმსებთ, ყოვლათ სამღვდელოებავ, უთხრეს სტუმარებმა, — მხოლოდ ერთი პირობით, თქვენც უნდა იცეკვოთ...

— დიდი სიამოვნებით, წამოიძახა უნებლიეთ ფენელონმა, რომელიც იმ წუთას მხოლოდ თავის ღარიბებზე ფიქრობდა.

ერთ წამს ფენელონის ვეებერთელა ქისა და რბაზში ჩამოატარეს და ფული უხვათ მოაგროვეს.

მაშინ ქალებმა სთხოვეს ყოვლათ სამღვდელოს, რომ მასაც დაპირება აესრულებინა.

— მართალია, მე დაგპირდით ვიცეკვებ მეთქი, კიდევ ვი-

ცეკვამ, უთხრა ფენელონმა ღიმილით, — მხოლოდ დამავიწყდა მეთქვა, რომ კვირაში ორ ღღეს არ უშეძლიან... ღღეს რა ღღეა?

— ოთხშაბათი გახლავთ, ყოვლათ სამღვდელთაღვ.

— ოთხშაბათი? მართლმ! ძალიან ვწუხვარ, სწორეთ მაგ ღღეს არ უშეძლიან... მაგრამ რაც ჩემთვის შეუძლებელია ეგ იმას კი არ ნიშნავს, რომ თქვენც არ შეგეძლოს. იცეკვეთ, ქალებო, იმხიარულეთ, დრო გაატარეთ, ... დამეშვიდობისა...

ქალებმა განაგრძეს ცეკვა-თამაში. ყოვლათ სამღვდელთა დაბრუნდა სახლში დიდათ გახარებული, რომ მან თავისი ღღეებისთვის ზლომათ იშოვნა ფული.

ან. წერეთლისა.

მსკვრიის სათავე, ჭოროხი და თაგარ მეფე

მგზავრის დღიურიდან.

(შემდეგი)

მოეწონა ადამიანს ეს პატარა წალკოტი, შეჰშურდა მცენარეთა, მწერთა და ფრინველთა ფუფუნება, თანაც კუნძული იმდენათ იყო დაშორებული დედა-მიწის კიდეს, ნაპირს, რომ სრულებით ვერ მიეკარებოდა ვერავითარი მხეცი. ამ გარემოებამ უფრო წაახალისა, ადგა და თითონაც დასახლდა მშვენიერ კუნძულზე თავის ცოლ-შვილით, შეუდგა საქმეს: დაბარა, დათესა ბოსტნეული, ხორბალეული, გაიჩინა ერთნაირი ფრინველი და ცხოველი, თხა და ღორი და ზღვაშიაც ხო ჭევიზი და კიბო უღრველი იყო, სხვა რაღა უნდოდა! მის ბედს ახლა ძალიც ვეღარ დაჰყეფდა.

— ე, და, კნიაზო, მერე სასმელი წყალი რო არ ექნება, როგორ გასძლებს.

— მართალი ხარ, დანიელ, მაგრამ აბა ჰკითხე ხაჩატურაღას: დავით გარეჯეს უდაბნოში რასა სვამენ ბერ-მონაზონი და მათი კრებული?

— ვა! მაშ არ ვიცი... წვიმის წყალსა სვამენ, კლდეებში, ტინში აქეთ ამოქრილი ჰა და ამ ქებში გროვდება, ინახვენ, მინამ ახალი წვიმა მოვიდოდეს, აქა იქ განა თუ არ არი, წყაროც არის, ტბაც, მაგრამ კნიაზჯან, პარონებო, ისეთი მლაშეა რო წათხი...

— თანაც, აბა რა შესადარებელია მწირი უდაბნო და ზღვის აყვავებული კუნძული. როგორ გაჩნდა ქვეყანაზე წყარო და მდინარე? აქაც, ამ კუნძულზედაც, ხშირი წვიმებისაგან წყაროც გაჩნდება და მდინარეც, თანაც ადამიანი თავის სო-

ფელთან, მეზობლებთან როდი ჰკარგავს კავშირს—ნავით და ნავტიკით კარგათ იცის ცურვა—დაამთავრა ლექტორმა.

— ნება მიბოძეთ, ბ-ნო ლექტორო, თქვენს მშვენიერ ლექციას ორიოდე სიტყვა მეც დაუმატო—მივმართე მე,—მალა, ზღვის ზეით ამოტანილი მარჯნის კუნძულები ხო საოცნებო არიან თავის მშვენიერებით, მაგრამ აქ, რაც უნდა იყოს, ცოდვილი ადამიანისაგან ყოველივე იპილწება. ჩემი სურვილია შიგ ზღვაში, მარჯანთა წალკატში დავიმარხო...

— მაგას რათ ბძანებთ, ბატონო... რა დროს თქვენი სიკვდილია, ღმერთმა დაგიფაროს...

— მოიცა, დანიელ, ნუ მიშლი... ჰო და ის უნდა მოგახსენოთ, რომ ბუნების მკლეველს, ცნობილს მეცნიერს ჰეკელს არაბეთის კიდესთან, მეწამულ ზღვაში ჩაუხედნია, სადაც პატარა სიღრმეზე დაჰხვედრია მარჯნის რიფები, მათი ნაშენი კუნძული, ჩასულა ზღვაში და მის ბედნიერ თვალს რა საკვირველება უნახავს, რა ალტაცებაში მოსულა, ამ თავის შთაბეჭდილებას აგერ რა დიდის ხელოვნებით, რა მხატვრულათ გამოგვეცემს:

„ყოვლათ შეუძლებელია დიდებულმა მხატვარმა კალმით დახატოს, ვინმემ ასწეროს, ენა-პირით გამოთქვას, ის სრული მშვენიერება ზღვის ედემისა, რომელიც მარჯანთ და სხვა მათებრ ლამაზ და ლამაზ ცხოველებს შეუქმნიათ!..“

ქრელ-სხიოსანი კეკელუც ვარსკვლავნი ვით სურნელოვანი ყვავილნი, აგერ მთლათ ავსებენ პატარა მიდამოს 4—5 ადლის სივრცისას. მარჯნის ბუჩქთა თვითეულ ტოტზე ყვავილი ყვავილზე ზის ერთი მეორეზედ უტურფესი. ბუჩქთა ძირებში მრავლათ გაფანტულან, ფერათ—ფერადებათ მოელვარე ყვავილები, მზის სხივებზე ბზინავენ, ბრწყინავენ, ადამიანს თვალს სჭრიან. ესენი, ეს ბადიის მსგავსი პაწია ყვავილები, ახლო რო გავიცან, თურმე ესენიც მარჯნები ყოფილან, უფრო კარგათ რო მივიხედ-მოვიხედე, დავაკვირდი იმ მრავალ ფეროვან, ხავსის ხალიჩასაც, რომელიც ბუჩქსა და ბუჩქს შუა არის დაფენილი, აქ კი სწორეთ რო ვილაცის ჯადოსანის ხელს უხვათ გაუფანტია თვალ-მარგალიტი. უთუოთ ზღვის ფერიებს ძვირფასი ქვებით ხავერდის მწვანე ხალი ნახი ხელებით ფერადებათ მოუქარგიათ—ლალი,

ზურმუხტი, იაგუნდი, მარგალიტი, ფირუზი და აღმას-ბრი-
ლიანტი ყველა აქ მშვენიერებით გაჯობრებულან, ეცილებიან,
აქრელებენ, სურათს ხიბლავენ. სიდიად-სიკეკლუცე ამ სა-
ფცხოვო სურათისა წარმოსდგება არაბეთის ცხარე მზის თვალთ-
მაქც სხივებისგან, რომელნიც ზღვის ანკარა წყალში ამ ძვირ-
უასს, გრძნეულთა ხალს ოქროთი ჭფერავენ, ცეცხლს უკი-
ვებენ. მთლათ წალკოტი შვიდ ფეროვან სხივებით ინთებო-
და, ბრწყინავდა, ცისარტყელა გამოჰქროდა, ეღვარებდა;
ამ ელექტრონის ძრიელ შუქზე ადვილათ გავარჩიე, რომ ეს
სვირფასი ქვები ყველანი სიცოცხლით სავსე ახალგაზრდა
მარჯნები იყვენ. მილიონობით მოსდებოდენ ხავერდით რბილს
ზავსის მდელოს. სწორეთ მოგახსენოთ, ამ საოცარი სურათის
ინახველი აღარაფრათ ვსთვლი იმ ზღაპრულ ჰესპერიდის
წალკოტ-ბაღებს, რომელთა აღწერთაც ისე ძრიელ გვხიბლავენ.

„მარჯანთა ედემში აუარებელი სხვა უფლამაზესი ცხო-
ველებიც ბუღობენ, ესენიც თავისებურათ ცოცხლობენ,
ცხოვრობენ და დიდ მშვენიერ სურათს თავის უცნაურს ფორ-
მა-მოყვანილობით და სილამაზით, უფრო ძრიელ აცხოვლე-
ბენ. აგერ მთელი ხროვა საოცარ ნაკეთის, პაწია ჭრელი თევ-
ზებისა რა გატაცებით, რა ეშხით დასრიალებენ მარჯნის წი-
თელ ბუჩქებთა შორის! ასე გეგონებათ კაპწია პეპელა-ჩიტე-
ბი, კალიბრები, დანავარდობენ ტროპიკულ ტურფა ყვავილ-
თა შორისო. ამდენ ფერადების ბრწყინვალეობამ დამიღალა,
თვალი ვეღარ უძლებს, ამოვიდოდი კიდევ, მაგრამ აგერ უფრო
საყურადღებონი უხერხემლო ცხოველები, მარჯნის კუნძულზე
მცხოვრებნი—ამათი მრავალ-ფერადობა ყოველივეს აღემატება.
აგერ კიდევ ლამაზ-ლამაზი, პაწია ნათელა-კიბოები, რომ-
ელნიც გარნელთა ჯგუფს ეკუთვნიან—მოხდენილათ, კის-
კასათ, ცქვიტათ დაცურაობენ მარჯნის კუნწულთა შორის
და თანაც ციციანათელასაებ ელექტრონით ანათებენ, აშუქე-
ბენ. იქვე, აგერ უცქირეთ, მარჯნის კუნწულას მრავლოთ
ებლაუქებიან ხუთივ ხელით ცისფერი ოფიურები, შავი ძღარ-
ბები და აუარებელი წითელი ვარსკვლავები ზღვისა. ამათ
გარდა, სად გინდა არა ჰყრიან ჭრელათ მოელვარე ღვრინ-
ქილა-ლოკოკინები, მაგრამ სრული აღწერა ჯერ კიდევ სად
არის!.. ამათ რა ენა-პირი ასწერს!..

აგერ ზოგი აქეთაც მოიხედეთ—თეთრ მილებიდან ნახათ, ნებიერთა გამოგცქერიან ათას ფერი ჭია-მოლუსკები, რომელნიც თავის ჭრელ ლაყუჩებს სასუსნავისთვის აციმციმებენ.

აქვე დაცურაობს მთელი ქარავენი მელუზებისა და მათ შორის სრულგბით მოულოდნელათ, ჩვენ შევნიშნეთ კეკელუცი ზარი ერთის ჩვენის ძველი ნაცნობის აკალეფისა, რომელიც ჩრდილოეთ და ბალტიის ზღვებში ცხოვრობს“...

— კნიაზ-ჯან! პარონებო, ეს ღმერთმა აღდგერძელოს, დღე გძელი მისცეს თუ ცოცხალია და თუ მკვდარია ღმერთმა სასუფეველი დაუმკვიდროს ი მეცნიერ ჰეკელს, რომელიც რომა თავის ფეხით ზღვას ჩავიდა და მარჯნის კუნძულზე თავის თვალით ედემი ნახა და ჩვენც გვასიამოვნა!...

— არა ბატონო ხაჩატურ, (ჰაი დაღახვროს ღმერთმა, ეღვინო საიდან და გამოატყუერინა!) ღვინით დღეგრძელობა არ იყოს! აგერ თვით მარჯნის ანკარა წყაროთი სავსე ზარფეშით გამარჯვება ვუსურვოთ მეცნიერებათა ყველა ქურუმს!

— კნიაზო! ე ხაჩატურ ალა, ალავერდი ჩემთან გადმოვიდა და ის კი არ ვიცე შესანდობარი დავლიო თუ სადღეგრძელო!?. ი მეცნიერი ეხლაც ცოცხალია?

— ეგ სულ ერთია, ბატონო ჯავახელო, ჰეკელისთანა მეცნიერი არას დროს არა კვდება, გერმანიის შვილი ერნესტი ჰეკელი, ჩვენი დროის განთქმული ზოოლოგი, 1834 წელს დაიბადა, სწავლობდა 1852 წ. ბუნების მეტყველებას და სამკურნალო მეცნიერებას ვიურცბურგში, ბერლინში და ვენაში; ზოოლოგიურის მიზნით, ცხოველთა ცხოვრების შესასწავლათ, გამოსაკვლევათ მოგზაურობდა ჯერ ნიცაში და ჰელმოდანდზე. მუშაობდა ნეაპოლში და მესსინაში. 1862 წ. გახდა პროფესორი იენის უნივერსიტეტისა. მეორეთ იმოგზაურა მეცნიერულის მიზნით. შემოიარა ლისაბონი, მადიერი, ტენერიფი, ჰიბრალტარი, ნორვეგია, სირია, ეგვიპტე, კორსიკა, სარდინია და ბოლოს ინდოეთშიაც გასწია, დაათვალიერა კუნძული ცვილონი. სადაც კი მივიდა ზღვა და ხმელეთის ცხოველნი გამოუკვლეველი არ დასტოვა—ინახულა, გაიცნო, შეისწავლა, ასწერა, გამოაქვეყნა. ჰეკელის მიერ დაწერილი, დასტამბული წიგნები ერთს ოთახში ძლივს დაეტეფე, დიდი მიმდევარი იყო დარვინის თეორიისა.

— კნიაზო! უკაცრავათ კი ვარ და მოგეხსენებათ „ყვე-
 ლა თავისას სჩიოდა, მენახირე ბუზანკალსაო“ ე ღმერთმა ყვე-
 ლა მეცნიერს გაუმარჯოს, ვინ არ არის მონატრული, მაგრამ
 მე ჩემსას ვჩივი,—სად შოულობენ მარჯანს და ან რა ფასშია
 ადგილობრივ.

— „ურიაჲ, ღმერთს ნუ ჰფიცავო და არა ღმერთმანო!“
 ეს ანდაზაც ხო გაგიგონია ხახამო!? შენ მაინც შენსას არ
 იშლი, ეს მეორედ მეკითხები. შენ სულ ვაჭრულ არშინზე ზო-
 მავ და მოგების სასწორზე სწონავ ყველაფერს... მაგრამ და-
 ნიელ ბატონო, არც მაგისტვის გაგიტებ ხათრს. ჰო და რო-
 გორც მოგახსენეთ **ნამდვილი წითელი მარჯანი** ცხოვრობს
 განსაკუთრებით ხმელთა შუა და აღრიატის ზღვებში. დიდ-
 ძალი მარჯანი ამოაქვს უფრო ხმელთა შუა ზღვიდან—მე-
 ტადრე ტუნისის და ალჯირის კიდეებთან. ხმელეთიდან (ნაპი-
 რიდან) რამდენიმე მილის სიშორეზე, მარჯანი ხვდება (ბუ-
 დობს) ზღვაში 40—100 საყენის სიღრმეზე. აქ უფრო მარჯ-
 ვეთ მუშაობენ იტალიელები და თითქმის რო განსაკუთრებით
 ესენი ადგიან ამ ხელობას. ცოტათ თუ ბევრათ ფრანგები და
 ისპანიელებიც მისდევენ მარჯანის მრეწველობას. დიდრონ ნა-
 ვებით და ზოგჯერაც პატარა ორთქლ-მავალ ხომლიდებით
 შეცურდებიან ხოლმე ზღვაში და ბადეს ესვრიან. თუ ბადე
 მარჯანის ბუჩქს დაეცა, ჩოტებს მოედება, ძირიანათ მოამ-
 ტვრევს ხოლმე და ზევით ამოაქვს. მარჯანებს არ უყვართ
 არც ღრმათ ცხოვრება და არც ვაკეთ ზღვის ძირზე (პსკერზე).
 უფრო კლდეებს ამოეფარებიან ხოლმე, სადმე ამოდრუტულ-
 ში და კიდეც რო ეს გარემოება აჭირებს საქმეს. ამიტომაც
 ჩვეულებრივი ბადე აქ არ ივარგებს. ბადეს ისე ნაირათ ოს-
 ტატურათ მართავენ—ჯვარედინათ ჯოხებით და თოკებით,—
 რომ კლდეს ქვეშიდანაც-კი ამოედოს და იქ მარჯანის ბუჩქი
 ან კუნწულა მოამტვრიოს. მაგრამ ახლა კიდეს ბადეს ამოდება
 აჭირებს საქმეს.

მუშაობა უფრო ზაფხულობით იციან. სიცხე პაპანაქება-
 ში ზოგჯერ მთელი დღე წვალობს ოთხი-ხუთი მუშა და ოფლ-
 ში იწურება, ვიდრე ზღვიდან ბადეს ამოიტანენ. თუ ნავზე
 არიან—ხელით სწევენ ბადეს და თუ ხომალდზე—ქახრაკებით
 ამოაქვთ.

ამოღებული ნანადირევი ყოველთვის ერთი ღირსებისა არ ხვდება. — ზოგის ძირი და ტოტიც ქიანაქამი გამოდგება ხოლმე. ამის ფასი ძრიელ მდარეა, გირვანქა 1—3 მანეთათ იყიდება. ხოლო კარგი მარჯანი ღირს გირვანქა 7—12 მანეთამდე, შარჯნისა ფასდება სიმკვრივე და ფერი. ამიტომაც სანაქებო წითელი ანუ ვარდის ფერი, თანაც საკმაოთ მკვრივი და მსხვილი ნაქრები ღირს გირვანქა 70—100 მანეთამდე, ზოგჯერაც გირვანქა ათ თუშანზე მეტს ფასობს — თუ მუშტარს მოეწონა ფასს არ ერიდება, ოღონდ ლამაზი ფერი ჰქონდეს მარჯანს და რქასაებ მაგარი იყოს.

იშვიათათ ხვდება აგრეთვე **შავი მარჯანი**, ამის გირვანქა ფასობს 4—6 მანეთი. ჯერ დანამდვილებით არ არის გამოკვლეული რათ შავდება ხოლმე მარჯანი. მეცნიერთა მეტი ნაწილი იმ აზრს ემხრობა, რომ როდესაც მარჯანი დიდხანს ძვეს ლამისა და ტინის ქვეშ, ამ გავლენის გამო შავდებაო, სხვა ფერის მარჯნებიც არიან, მაგრამ ამათ მუშტარი არ ეტანება, ბაზარი არა აქვსთ. ხოლო მარჯნისა რა და რა სამკაული კეთდება ეგ ხო ყველამ იცით.

VI.

მე ი ბუზი-ჭამია მცენარის ჯავრი ჩამყვა. ყველანი ქალაღელეს ავყევით. ზოგი ბალახი კიდევ მითომ მივამსგავსე, მაგრამ ვერაფერი ბოტანიკოსი გამოვდექი.

— მერე აქ რა უნდა ვიპოვოთ? თუ იზრდება ისევ *Droseria* უნდა იყოს, **ცვარიანას** რო უძახიან, მაგრამ საეჭოა მთაში, ამ სიმაღლეზე მცენარეობდეს — შეგვნიშნა **ლექტორმა** და განაგრძო — **ხორცი-ჭამია მცენარეთაგან** ყველაზე უფრო საყურადღებოა თქვენ რო **ბუზი-ჭამია** დაასახელებთ, მაგრამ ის ჩრდილო ამერიკაში იზრდება და მეცნიერულათ ეწოდება *Dionaea miscipula* ანუ **ბუზი-წუწნა**. ამას ბუსუსიანი ფოთლები დაკბილული აქვს და გარშემო სადგისმაგვანი კბილები უსხედს, მწერი რომ ფოთოლზე დააჯდება თუ არა, ბუსუსები აღელდებიან, გამოუშვებენ ლორწოს და წამსვე ფოთლის ორივე ნახევარი იკეცება, მაგრათ ბლუჯავენ მწერს, ის დაკბილული ადგილებიც ერთმანეთს ისე მკიდროთ შეეყრებიან ხოლმე (კბილებსა და კბილებს შუა), რო მწერი ვერას გზით

ფოთოლს ვერ გახსნის, თავს ველარ დააღწევს, ახლა კი ფოთოლი მოჰყვება სერობას, მწერის ჯამას: სწურავს, სწუწნის, ლორწოთი ხსნის, განაზავებს და ისე ითვისებს, შეირგებს ხოლმე, როგორც ბალდი დედის რძეს. გათავდა პროცესი, რაც რამ ჭენჭი ჰქონდა ბუზს მცენარემ შესვა, შეყლაბა და აგერ ფოთოლიც ისევ გაიღო, გადაიშალა. ხოლო გამოფიტული ბუზი, ხმელი ჩონჩხი უკანვე გადმოისროლა, და ასე, გადაშლილი ფოთოლი კვლავ ელის ახალ მსხვერპლს.

როგორც ვთქვით ეს ამერიკელია, ხოლო ჩვენშიაც იზრდება რამდენიმე გვარი **ხორცი-ჭამია მცენარე**. მაგალითათ ავიღოთ თუნდ იგივე **დროზერა (Drosera)** ანუ **ცვარიანა**. ამ მცენარეს მრგვალი ფოთლები აქვს, ზედ ფოთოლზე და გარშემოც უსხედან თავკომბალა ბუსუსები, საიდანაც გამოჟონს, წვეთამს ლორწო, ამ ლორწოიან ფოთოლზე პაწია რამ მწერი დაჯდება თუ არა ფეხები ლორწოში გაებმის, ეწებება. დაჭერილ მწერს ყველა მხრიდან ბუსუსები და თვით ფოთოლის ნაპირები სიხარულით გადაეხვევიან ხოლმე მწერს, გულში იკონებენ. ბუსუსთა ჯირკვალნი ჭარბათ აფრქვევენ მწერს მომჟავო ლორწოს, რომელიც ფერმენტსაც შეიცავს. ფერმენტის გავლენით ცილოვანი ნივთიერებანი ბუზის ხორცისა იხსნებიან და ამ გვარათ შემზადებულს ხორციელის წვენს ადვილათ შესვამს და მოჩნელებს ხოლმე მცენარე.

დროზერა ადვილათ ინელებს ყველანაირ ხორცს, აგრეთვე მოხარშულ კვერცხის ცილას, რძეს და სხვ... მაგრამ აბა სცადეთ იმავე ფოთოლზე ნაფოტის ნამცეცი ანუ კენჭის დადება... აი შენც არ მომიკვდე, ყურსაც არ გაიბერტყს, არაფრად ჩაადგებს, ხორცისა კი როგორც მოგახსენეთ მეტათ დიდი მუსუსია.

— ჩვენთვის ეგ პირველი გაგონებაა ბატონო, რომ **ბალახი ხორცსა სჭამდეს**, მაგრამ რაც საკვირველება ჩემი თვალთ მინახავს იმას კი უტყუარათ მოგახსენებთ. ერთს ზაფხულს ბორჯომში ვმუშაობდი ველიკიკნიაზის ბაღში, იქ ერთი ჩვენებური ჯავახელი ბიჭიც წლიურ მოჯამაგირეთ იდგა, ყვავილებს რო უთოხნიდით ი ჩვენებურმა მითხრა: — აბა სანდრო, თუ ბიჭი ხარ და აი ამ ფოთლებს ხელს ახლებო. მეც გული მომივიდა. რალაც ნაირი ბალახი იყო, მიწას არც კი ასცი-

ლებოდა რიგიანათ და დიდრონი ფოთლები კი თითებივით გაეფრთხო, ოთხივე თითს წვრილ-წვრილი მოპირდაპირე პაწია ფოთლები ესხა. ლობიოს ხეს, აკაციას ხო იცნობთ... ჰო და სწორეთ აკაციის ფოთლებს უგავს ფოთლები. ერთს პაწია ფოთოლს ხელი ოდნავ შევახე თუ არა, იმ წამსვე, ჰაი დიდება შენდა ღმერთო, მოჰყვენ ბატონო და ერთი რო დაიკეცა, მეორე ფოთოლიც იკეცებოდა, ასე მიჰყვენ და შთლათ ფოთლები ოთხივე თითისა ერთმანერთს დაეხვიენ, დაიკეცენ. მთელ ტოტს თითქოს ყინწი მოსტყდაო, წელი მოსწყდაო, მკვდარივით მიწაზე კი დაეცა. ბიჭოს ექ არაფერ შარში არ გამრიონ წეთქი, მართლაც შემეშინდა. მაგრამ ღმერთმა უშველოს ისევ ი ჩვენებურმა ბიჭმა გული გამიკეთა: ნურას იწუხებ სანდრო, ეგ მცენარე დიდი ეშმაკია ე მაგრე იცისო — ნაზობს, მორცხვობსო. მითომ ხელი რათ მახლეთო. ცოტა ხანს მერე კი ისევ გადიშლებოა...

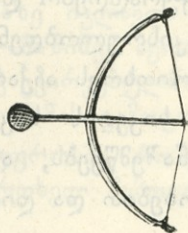
— მერე და ჯავახილო, სახელი ვერ დაიხსომე მაგ საკვირველ მცენარისა?

— ვერა ბატონო...

— ჰო, მაგას მიმოზა ჰქვიან, მორცხვი მიმოზა (*Mimosa pudica*). მიმოზას სამშობლო სამხრეთი ამერიკაა, უმთავრესათ კი ბრაზილია. ჩვენში და სხვა ცხელ ქვეყნებშიაც სათუთათ ბაღებში ზრდიან და ცივ რუსეთში კი ფეჩებიან თბილ შუშაბანდებში. მიმოზას თავის სამშობლოში, ტროპიკულ ამერიკაში ბევრი ნათესაობა ჰყავს — ბალახებათ, ბუჩქებათ და ხეებათ იზდებიან. შენთვის ერთი რამ არ უთქვამს იმ მეზადეს: რო შებინდდება მიმოზაც ძილს დააპირებს, ყველა ფოთლებს დაჰკეცავს ხოლმე და ისე მთელი ღამე სძინავს ვიდრე დილის მზის შუქი სინათლე არ გამოაღვიძებს. შესანიშნავია ერთი გვარი მიმოზაც, იქ თავის სამშობლოში ბუჩქათ იზდება და უსსურ ვაზივით ხეებზე უყვარს აცოცება. ამას გიგალოზიოს უძახიან, ხესაებ მაგარი თესლი იცის საკვირველი სიდიდისა — ქათმის კვერცხის ოდენა.

(შემდეგი იქნება.)

ილ. ალხაზიშვილი.

ამბავი ერთი კაცის ცხოვრებისა

(თომა ალვა ედისონი).

გაგრძელება.

ედისონი თავისებურათ ექცეოდა მუშებს და თანაშემწეებს. ქვეყანაზე მგონი არ არი არც ერთი ისეთი ქარხანა, სადაც განსაზღვრული არ იყოს მუშაობის დრო, როდესაც ბევრი საქმე იყო, ან ახალი გამოგონება თხოვრობდა ჩქარ ასრულებას ქარხანაში დღე და დამცხარებული მუშაობა იყო ხოლმე. მაშინ კი როცა საქმე არ იყო ყველა გულხელ დაკრეფილი დადიოდა. ედისონი რომ აღებმიცემობას მისდევნოდა, ნამდვილი ვაჭარი ყოფილიყო, საქმე ასე არ იქნებოდა დაყენებული. ის მუშების ამხანაგი იყო და თავის თანაშემწეების მეგობარი.

სიცოცხლით სავსე ყმაწვილი იყო და მხიარულობას ჰფენდა თავის გარშემო. როდესაც ედისონს საქმე მარჯვეთ მოუვიდოდა ის ქუდს მაღლა ისროდა, შუა ოთახში მოჰყვებოდა ცეკვას და მაშინ მისი მუშებიც ყმაწვილებიდან დაწყებული მოხუცებულებამდის, მისი თანაშემწეებიც მოჰყვებოდნენ ალტაცებით მხიარულობას. ის იყო სულის და გულის ჩამდგმელი ამ საქმისა და როდესაც გული კარგათ მუშაობს, მაშინ მთელი აგებულებაც სიცოცხლით სავსეა.

საქმის კარგა წაყვანა თვით მუშებისთვისაც ხელსაყრელი იყო. მუშაობას ისინი ისე კი არ უყურებდნენ, როგორც მხოლოდ ნამუშაურის ფულის აღებას — თვით საქმე მიაჩნდათ სასიამოვნოთ. ყოველივე დაბრკოლების აცდენა, ყოველივე გამარჯვება ედისონისა საყურადღებო და გასახარებელი იყო მისი მუშებისთვის, ისინი კისრულობდნენ მეტ მუშაობას, თუ კი ხედავდნენ, რომ საქმე მოითხოვს აჩქარებს.

ედისონმაც იცოდა სიკეთის სიკეთით გადახდა. უხვათ აჯილდოვებდა თავის თანაშემწეებს, ახალისებდა მათ თავისი გენიოსური დაწყობილობებით და დიდი თავის დაქვრით ხან

ერთს ენაძლიებოდა და ხან მეორეს, რომ საქმეს ასე ადვილათ არ დააბოლოვებდენ. ამ გვართ საქმე ჩქარა და მხირულათ კეთდებოდა, ყველა მუშები სიმღერით, სიცილით და ხუმრობით მუშაობდენ.

ხშირათ ედისონთან მუშაობა წრიდან გადასული იყო: ერთხელ ქარხანას უნდა მოემზადებინა აუარებელი ელექტრონის მანქანები ოცდა ათი ათასი დოლლარის საფასი. ორ კვირაზე შეკვეთილი საქმე შეასრულეს, მაგრამ რაღაც მიზეზით ახალი მანქანები არ მუშაობდენ. დანიშნულ დროზე ისინი უსათუოდ უნდა ჩაებარებინათ, არც ერთი წამით არ შეიძლებოდა დაგვიანება. ედისონმა ეს მანქანები მაშინვე გადაატანა თავის ლაბორატორიაში, მიიხმო ყველა მცოდნენი და თანაშემწენი, ჩაუკეტა გასაღებით კარები და შემდეგი ხიტყვებით მიმართა:

— ყური დამიგდეთ, ამხანაგებო! მე კარები ჩაგიკეტეთ და სანამ საქმეს არ უშეეღით— ვერავინ ვერ გავა აქედან.

არავინ არ ეწინააღმდეგა, ყველამ მიჰყო ხელი მუშაობას და თავ-აუღლებლივ, თითქმის უკმელ-უსმელი, უძილო, მთელი სამოცი საათი იმუშავეს; თვითონ ედისონსაც ერთი წუთიც არ შეუსვენია, მაგრამ სამოცი საათის შემდეგ მანქანები მშვენივრათ იყვენ მოწყობილნი— ამ ნაძალადევი მუშაობის შემდეგ ედისონს თითქმის ორი დღე და ღამე ეძინა და მერე ისევ ჩვეულებრივ მუშაობას დაადგა.

ამისთანა შეუსვენებლივ მუშაობამ ნიუ-არკში სამ წელიწადს გასტანა. ამ დროის განმავლობაში ედისონმა აღმოუჩინა ქვეყნიერებას ორი დიდი შესამჩნევი გამოგონება: ერთი ავტომატიური ტელეგრაფი და მეორე კვადრუპლექს-ტელეგრაფი. ამავე დროს ედისონი მთლათ გატაცებული იყო ელექტრონის გამოგონებით. ის დარწმუნდა, რომ საოცარი ელექტრონის ძალა ცხოვრებაში ბევრ გვართ გამოდგება და დაუსვენებლივ მუშაობდა. ერთ და იგივე დროს ორმოცდა ხუთ სხვა და სხვა გამოგონებაზე იკლავდა თავს. როგორც რომ ერთ საქმეს გაათავებდა— მაშინვე მეორეზე გადავიდოდა.

მისი თანაშემწენი გაკვირვებულნი იყვენ ამ შეუჩერებელი მუშაობით და ეგონათ, რომ მის გამოგონებას ბოლო არ ექნებოდა და იმ კანტორის უფროსმა, რომელიც ედისონს აძლევდა უფლებების მოწმობას ერთხელ წამოიძახა:

— მგონი ამ ყმაწვილ კაცს თავის ღღეში არ დაავიწყდება ჩენი კანტორის გზა.

ამ გენიოსმა კაცმა მართლაც გაამართლა ეს წინასწარმეტყველობა.

მალე ედისონი იმ დასკვნას დაადგა რომ ერთ და იგივე დროს ძალიან გასაჭირია რომ მანქანების გამომგონებელი მექარხნეც იყოს, როდესაც რომელიმე გამოგონება გაიტაცებდა მას, მაშინ ამას ქარხანა მიავიწყდებოდა და დიდ ზარალს ხედავდა; თანაც ატყობდა თავს, რომ კვლავ ველარ შესძლებს ამოდენა მუშაობას.

ამასთანავე ედისონი ბევრ დროს ჰკარგავდა აუარებელ ცნობის მოყვარე ხალხზე, რომელნიც ქარხნის გასასინჯავათ ყოველ წამს შემოდრიოდნ.

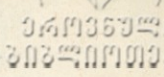
ის სულ იმ ფიქრში იყო ამას იქით როგორ ეშველა საქმისთვის. ბოლოს გადასწყვიტა, რომ მხოლოდ იმ საქმეს დასდგომოდა, რომელიც მას უყვარდა და ეხალისებოდა. ხოლო თავის გამოგონებებს მისდევნოდა, რომელნიც მას სახსრის მოსაპოვებლათაც სახეირო იყო. თუმცა მას ყოველთვის ბლომით ჰქონდა შემოსავალი, მაგრამ ხელში დიდხანს არაფერი შერჩებოდა, სულ ახალ-ახალ გამოკვლევებს ანდომებდა.

ედისონი სრულებითაც ფულის მოყვარული არ იყო, მაგრამ გამოკვლევებები უჯდებოდა დიდი ფული! ერთ გროშსაც ვერ გადაარჩენდა ხოლომე და ამიტომ არჩია ქარხანა თავიდან მოეშორებინა.

ამ მიზნით ის გადავიდა მენლო-პარკში, ნიუ-ორკიდან 40 კილომეტრის სიშორეზე. სამი წლის დაუსვენებლივი მუშაობის შემდეგ ნიუ-არკში მან მიიღო სრული მოგება ოთხასი ათასი დოლლარი. ამ ფულით მან იყიდა დიდი ადგილი, გამართა უშველებელი ლაბორატორია და შეამკო ყოველ გვარი ახალი იარაღებით და მანქანებით.

დიდი დარბაზი, რომელსაც ასი ფუტი მეტი სიგრძე ჰქონდა და ოცდა ათზე მეტი სიგანე მთლათ გავსილი იყო სახარატო დარგებით, იარაღებით, როგორიც კი საქირო იყო დახელოვნებული მეხანიკისთვის. ყველა ეს იარაღები ორთქლის ძალით მოდიოდა მოძრაობაში.

ედისონმა არ დაივიწყა მოეწყო აქ მშვენიერი ბიბლიო-

თეკა — სამკითხველო. აგრეთვე მის დასახსიათებლათ უნდა ვთქვათ, რომ მან თავის ლაბორატორიაში დაადგმევინა საუკეთესო არღანი და სხვა საკრავები. მისი აზრით კაი მუსიკა კარგათ მოქმედობს ხოლმე მომუშავეებზე, ახალისებს მათ კვლავ სამუშაოთ. მართლაც, როგორც კი შეატყობდა ედისონი, რომ მუშები მოიღალენ, მაშინვე მომართავდა ერთ ერთ საკრავს. მუშები ერთ წამს გამოცოცხლდებოდენ და საქმეს დიდი ხალისით განაგრძობდენ.

1876 წელს ედისონი გადავიდა მენლო-პარკში. მას გაჰყვა დიდი ძალი გამოჩენილი ტენიკოსები, თანამშრომლები, აუარებელი კარგი მკოდნენი თავიანთი ხელობისა.

ყველაზე გამოჩენილი მისი თანაშემწე იყო ინგლისელი ჩარლზ ბეშლორი, რომელიც ექვსი წლის განმავლობაში მოუშორებლივ ედისონთან ერთათ მუშაობდა. ეს კაცი არა თუ დიდი მკოდნე იყო — აღებ-მიცემობის საქმის დაყენება ძალიან კარგათ იცოდა და ედისონს დიდი სარგებლობაც მოუტანა.

სხვა მისი თანაშემწენიც კაი მკოდნენი და დიდი ნიჭის პატრონი იყვენ, შეეძლოთ სხვაგანაც ეჩინათ თავი, მაგრამ ამ გენიოს ამხანავს და მეგობარს არ შორდებოდენ.

ყველას მათგანს კაი ჯამაგირი ჰქონდათ. ამ მხრივ ედისონი ძალიან ხელ გაშლილი იყო. ჩარლ ბეშლორს ჯამაგირის გარდა კიდევ ყოველ გამოგონებაზე წილი ედო.

მენლო-პარკის ლაბორატორიაში უცხო ს აკრძალული ჰქონდა შესვლა. კარის კაცს სასტიკათ ნაბრძანები ჰქონდა და ისიც თავის მოვალეობას მტკიცეთ ასრულებდა. არავის არ გააქაქანებდა ახლოს. ამის გამო ათასს გვარ უცნაურ ზღაპრულ ამბებს ავრცელებდენ ამ ლაბორატორიაზე. ზოგჯერ გაზეთებშიაც სწვრდენ ახალ დროის ფაუსტზე, მენლო-პარკის თვალთ-მაქცობაზე. ედისონის ლაბორატორია ყველას თვალში წარმოადგენდა რაღაც ჯადოქარის ბინას, სადაც ადვილათ შეიძლებოდა ბუნების კანონების შეცვლა.

ათის წლის განმავლობაში მენლო-პარკში ზღაპრული სისწრაფით ერთ გამოგონებას მისდევდა მეორე გამოგონება. მთელ ქვეყნიერებაზე მოედო ედისონის სახელი. ტელეგრაფის მავთულები ქებას ასხამდენ, ელექტრონის მანქანები დიდებას უძღვნიდენ, ადამიანის ხმით ფონოგრაფები ყოველ ნაბიჯზე

მის სახელს მთელ ქვეყნიერებას ამცნევდენ.

ყოველ მსოფლიო გამოფენაზე ედისონის გამოგონებული მანქანები ყველას აკვირვებდა. გამოფენის განყოფილება, სადაც ეწყო მისი საოცარი მანქანები და ელექტრონის იარაღები თანდათან დიდ ადგილს იჭერდა. აუარებელი ოქრო და დიდება შეუწყვეტლივ მიმდინარეობდა მენლო-პარკში.

თითქოს მოგვის ერთი ჯოხის მოქნევით ედისონს ყველას წინ გადაეშალა.

1869 წელს თომა ედისონი, ჯერ კიდევ სულ ყმაწვილი, ყველა სთვის უცნობი ტელეგრაფისტი დახეტილობდა უგროშოთ ნიუ-იორკის ქუჩებში. ყველა დასცინოდა მას, ყურს არც კი უგდებდენ მის ლაპარაკს, მან არ იცოდა თავი სად შეეფარებინა, ან რითი გამოკვებულიყო. გავიდა ათი წელიწადი და ედისონი გახდა მთელ ქვეყანაზე განთქმული გამომგონებელი, მილიონერი, რომელსაც ეკუთვნოდა უშველებელი ლაბორატორია; გენიოსი, რომლის ხელქვევით მუშაობდენ სახელგანთქმულნი მეცნიერნი.

ადამიანმა შეიძლება გაიფიქროს, რომ ედისონს ბედი სწყალობდა!..

მაგრამ საქმე აგრე არ იყო: ედისონს ოქროები თავის თავათ ხელში არ უვარდებოდა. მან დიდი ბრძოლით და გაჭირვებით დაიმსახურა ეს საპატიო ადგილი. ყოველ ახალ გამოგონებას მოსდევდა ათასგვარი დაბრკოლებები. უძილო დღე-ღამეები, ზოგჯერ თვეებიც კი, საშინელი აუტანელი შრომა, გაჭირვება, მაგრამ მაინც ბოლომდის გაჰქონდა საქმე. თავის განზრახვის ასრულებისთვის არაფერი არ მიაჩნდა შეუძლებელად.

როგორც სხვა სახელგანთქმულ მემამულეთა თვისნებობა მისიც რკინით იყო შეჭედილი, აზრები ბროლივით გამჟვრეტი, მაგრამ გული ჰქონდა ყმაწვილივით სპეტაკი და ჩვილი. მისი მოგებული ფული, მისი შეძენილი დიდება სუფთა და ხელშეუხებელი იყო.

შემდეგ აგიწერთ, როგორ გაიარა ათი წლის განმავლობაში ედისონმა ეკლიანი, მძიმე გზა, რომელმაც ბოლოს მიაღწია სრული დიდება და ბედნიერება.

(შემდეგი იქნება)